

KERESZTÉNY MAGVETŐ



88. ÉVFOLYAM 1. SZÁM — ALAPÍTÁSI ÉVE 1861

KIADJA AZ UNITÁRIUS EGYHÁZ

1982

KERESZTÉNY MAGVETŐ

1. szám

1982

88. évfolyam

KOLOZSVÁR-NAPOCA

TARTALOM

Dr. Kovács Lajos: Újévi köszöntő	3
Dr. N. Niwano: Az Unitárius Világszövetség újévi üdvözlése	4
Március 8.	5

TANULMÁNYOK

Dr. Kovács Lajos: Együtt a szolgálat útján az emberért	7
Dr. A. Gounelle: Személyes hit	16
Lőrinczi László: Találkozásaim Balázs Ferencsel	18
Sebestyén Mihály: A székelykeresztúri unitárius gimnázium könyvtáráról	22

SZÓSZÉK — URASZTALA

Jakab Dénes: Együtt — egyértelemben	30
Kiss Károly: A megbízatás felelőssége	32
Göncz Mihály: Zákeus	34
Pál András: Berde Mózes el nem múló öröksége	37
Török Áron: Az Úr hegyén gondviselés	39
Kökösi Kálmán: Te vagy az az ember	41
Példával neveljetek	44
Nyitrai Mózes: Szomorúság és öröm között	46
Adorjáni R. Károly: Életünk a fa sorsa	48
EGYHÁZI ÉLET — HÍREK	52
KÖNYVSZEMLE	58

KERESZTÉNY MAGVETŐ

Alapítási éve 1861.

Megjelenik negyedévenként

Kiadja az Unitárius Egyház

Postacím: 3400 Cluj-Napoca, Bdul Lenin nr. 9. Szerkesztőség: Kolozsvár-Napoca,
Lenin út 9. Tel: 146-09. Szerkesztő Bizottság: Dr. Kovács Lajos püspök (elnök és
felelős szerkesztő), dr. Erdő János (szerkesztő-helyettes), dr. Szabó Árpád, Szabó
Dezső (szerkesztők), Sebe Ferenc és Andrási György (tagok)

Dr. KOVÁCS LAJOS

ÚJÉVI KÖSZÖNTŐ

Az új esztendő első reggelén Máté evangéliuma mindig időszerű figyelmeztetésével köszöntöm egyházunk minden buzgó tagját: „Keressétek Isten országát.” Ezekben a szavakban benne van az evangélium örömmüzenetének lényege, egész tartalma.

Jézus szerint az Isten országa egy eszményi világ, a legfőbb jó, az értékek összfoglalata. Tudjuk azonban, hogy teljes megvalósítása gyarló emberi voltunkban lehetetlen. Ugyanakkor hitünk szerint, az evangélium parancsolatai értelmében annak megközelítéséért, az eddiginél jobb, békésebb, magasabb rendű egyéni és közösségi élet megteremtéséért megingathatatlan istenhittel és nemzetiségi, felekezeti szempontokon felülemelkedő nemes lelkülettel szüntelenül munkálkodnunk kell.

Ez több, mint négyszáz év óta a mi életeszmenyünk, mindennapi életünket, általános emberi magatartásunkat és cselekedeteinket kötelező erővel meghatározó életprogramunk. Egyházunk minden időben a lelki, szellemi és anyagi fejlődés, a szüntelen tökéletesedés hirdetője és cselekvője volt. Ma is azok mellett áll minden becsületes igyekezetével, akik a haladó hagyományok szellemében a haladás és fejlődés, az eszményi világ, Isten országa hirdetői és munkálói.

A tovatúnt esztendőben négy kiemelkedő jelentőségű esemény határozta meg egyházunk életét.

1. Február 28 és március 1 napjain brassói egyházközségünkben zsinati főtanácsí gyűlést tartottunk, amelyen felmértük egyházunk helyzetét, meghatároztuk az előttünk álló feladatokat, nagyszámú lelkes gyülekezet jelenlétében ünnepélyesen felavattunk 13 ifjú lelkészt. A hívek áldozatkészségével megújított templomban áhítatos érzések között hangzott az Isten országáról és a felebarát szolgálatáról szóló evangélium.

2. Július utolsó napjaiban részt vettünk az Unitárius Világszövetségünk Hollandiában tartott 24-ik kongresszusán, amely több mint nyolc évtizedes hagyományához híven újból erőteljes hitet tett a béke ügye, a népek közötti megértés, a szociális igazságosság, a szabadelvű, haladó szellemű vallásos emberek áldottabb jövőt építő tevékenysége mellett.

3. Október 21 és november 11 között 15 Homoród menti egyházközségünkben püspöki vizsgálatot tartottunk. Híveinkkel való közvetlen találkozásunk megható, hiterősítő és a jövő felé tekintve megnyugtató, lelkesítő, hitben, reménységben és szeretetben ujjáteremtő áldott élmény volt. Jólesett megbizonyosodnunk híveink hithűségéről, az elődök iránti kegyeletéről és hálás tiszteletéről, evangéliumi lelkületéről, az új, szo-

cialista rend áldottabb jövőt építő tevékenységében való öntudatos részvételéről és feltétlen élni akarásáról.

4. November havában egyházközségi, egyházköri és egyetemes egyházi szinten részt vettünk az országunk elnöke, Nicolae Ceaușescu által kezdeményezett óriási méretű, egész népünket megmozgató béke- és leszerelési mozgalomban. Lelkeszi értekezleteinken, Egyházi Képviselő Tanácsunk ülésén, valamint országunk fővárosában az összes romániai vallásfelekezetek által rendezett nagyszabású békegyűlésen hitet tettünk feltétlen békeakaraturkról. Ez utóbbi összejövetelen egyházunk nevében többek között ezeket mondtam: „Nekünk, lelkészeknek, egyházi és világi vezetőknek és egyszerű, öntudatos egyháztagoknak egyaránt a Hegyi Beszéd szózata értelmében: «Boldogok a békességre igyekezők, mert ők Isten fiainak mondatnak», békességre igyekezőknek, önmagunkból a békesség, szeretet és jóakarát szellemét árasztóknak kell lennünk, hogy az Isten fiai és jézustanítványi elnevezést kiérdemeljük. Minden erőnk megfeszítésével dolgoznunk és imádkoznunk kell azért, hogy győzőn a béke nemes lelkülete a háború, a bosszú, a gyűlölet, az önzés és az erőszak szelleme felett, hogy a születőben levő új élet lehessen beláthatatlanul hosszú időre a békesség és szeretet számtalanszor megálmódott paradicsomi világa.“

Újév reggelén tulajdonképpen semmi különleges dolog velünk és körülöttünk nem történik. Azt óhajtjuk folytatni, amit tegnap abbahagytunk. Mégis ezen a napon, amikor egy pillanatra visszatekintünk és az ismeretlen jövő felé fordulunk, erőteljesebben, hangsúlyozottabban hangzik felénk az evangélium szava: „Keressétek Istennek országát.“ Mi pedig hitünkkel, áhítatunkkal és reménységünkkel Isten, a mi Atyánk szüntelenül örökdő, végtelen és kifogyhatatlan jóságába, gondviselő szeretetébe kapaszkodva, imádkozunk hozzá, hogy segítsen minket abban, hogy ez év folyamán az eddignél teljesebben az istenfiúi és jézustanítványi nevezetre méltókká válhassunk, hogy egy lépéssel közelebb juthassunk az eszményi világhoz, Isten országához. Azért imádkozunk, hogy Isten, minden áldásnak adója áldja meg országunkat vezetőivel és minden állampolgárával; védje, oltalmazza egyházunkat a többi egyházakkal együtt; áldja, védje, oltalmazza híveinket, templomainkat, életünket. Áradjon ki áldása a világ minden békeszerető, jóakarátú emberére.

A mi egy Istenünk szeretete, békessége és áldása nyugodjék meg mindannyiunkon, és adjon eredményekben gazdag újesztendőt.

AZ UNITÁRIUS VILÁGSZÖVETSÉG ÚJÉVI ÜDVÖZLETE

Az IARF tagjainak szívből jövő jókívánságaimat küldöm az 1982. évre, és őszintén remélem, hogy ez az új esztendő boldogabb és jobb lesz az eddigieknél.

Visszapillantva 1981-re, szomorúsággal töltöttek el mindannyiunkat a szerencsétlen események, viszályok szerte a világban. Úgy vélem azon-

ban, hogy minél jobban sújtanak a nehéz idők, annál mélyebbre válik a hitünk — miként az óceán hullámai is akkor válnak a legmagasabbakká, amikor a legerősebben fúj a szél.

A béke érdekében kifejtett munkásságunk előtt számos út áll nyitva a világbéke akadályainak elhárításához, a nemzetközi feszültséget enyhítő tárgyalások folytatásához. Számunkra azonban az a legfontosabb, hogy miként szabadulhatunk meg az előítéletek, az önzés és a kizárólagos ítélkezés szemléletétől, mely oly sok embert jellemez. Noha a modern tudomány olyan eszközöket adott, melyekkel előre jelezhető, hogy hol lesz földrengés vagy tájfun, képtelenek vagyunk a földrengés vagy tájfun óriási romboló energiáit szabályozni. Az ilyen természeti katasztrófákkal egybevetve a háború és a béke az emberi erőfeszítések alkotásai, ezért tehát képesek kell legyünk a háborúk elhárítására és szabadon választhatjuk a békét. Mégis egyre háborúk követik egymást az emberiség történelmében.

Válság van számos területen: nukleáris fegyverkezés, energia- és élelmezési válság. Az ilyen válságok azonban elkerülhetők, ha az emberekben él az egymás iránti könyörület. Azonban úgy vélem, hogy korunknak legnagyobb válságát az a tény képezi, hogy az emberiség fennmaradásához elengedhetetlenül szükséges mások iránti könyörület hiányzik, kiveszett az emberek lelkéből.

Számunkra ma elsőrendű fontosságú az, hogy az IARF szervezet útján tovább erősítsük a testvériséget a vallásos emberek között, és korunknak legnagyobb válságával szembenézve, segítve minden vallásközösséget, terjesszük az isteni szeretetről és jóakaratról szóló tanításokat. Mindannyian hisszük, hogy nagy célunkat, a világbékét meg tudjuk valósítani; hiszem, hogy az 1982. év során minden erőfeszítést megte-
szünk ennek érdekében.

Dr. NIKKYO NIWANO
az IARF elnöke

MÁRCIUS 8.

Március 8, a Nők Nemzetközi Napja: társadalmi és családi ünnepünk. Ezen a napon társadalmunk köszönti a nőket, nagyrabecsülését fejezi ki azért az áldozatos és nagyértékű munkáért, amellyel ápolják és fenntartják a családi otthon melegét, életet adnak, s nevelik az ország újabb nemzedékeit, és helytállanak a gazdasági-társadalmi tevékenység valamennyi területén.

A nőnap alkalmával megelégedéssel vesszük számba, mi minden történt országunkban a nők érvényesülése, a nemek közötti egyenjogúság biztosítása érdekében. Megelégedéssel állapíthatjuk meg, hogy hazánk megszüntetett minden korlátot a nők szakmai, politikai és társadalmi érvényesülésében. Minden kapu nyitva áll előttük tehetségük, szorgalmuk, alkotó készségük gyümölcsöztetésére, személyiségük szabad kibon-

takoztatására, hogy munkájuk és alkotó képességeik arányában elfoglalják a társadalomban őket megillető helyet.

Alkotmányunk, törvények és szabályozó rendelkezések egész sora szavatolja a nők védelmét és következetes érvényesülését a gazdasági-társadalmi élet összes szektoraiban. Törvénykezésünk különleges szabályozásokkal gondoskodik az anya- és gyermekvédelemről, a dolgozó nők megfelelő élet- és munkafeltételeiről.

Ismeretes, hogy a nők megkülönböztetett mértékben járulnak hozzá az anyagi termelés fejlesztéséhez, a tudomány, a művészet és a kultúra felvirágoztatásához. S ezzel egyidejűleg mint anyák és nevelők fontos szerepet töltenek be az ifjú nemzedék nevelésében. Köztudott, hogy az ország lakosságának 51 százalékát a nők teszik ki. Olyan arány ez, mely eleve meghatározza fontos szerepüket az élet minden területén. Elegendő arra gondolnunk, hogy a dolgozó személyzet mintegy 44 százalékát a nők képviselik a mezőgazdaságban, egyes iparágakban, oktatásban és egészségügyben; az áruforgalmazásban és szolgáltatásokban pedig éppen-séggel ők jelentik a döntő többséget. Jelenlétük azonban korántsem korlátozódik mennyiségi mutatókra. Az utóbbi évtizedben minőségi lépést tettünk előre a nők nagyarányú előléptetésében. Múltán állíthatjuk, hogy a világ egyetlen országában sem vesznek részt olyan mértékben, vezető beosztásban a nők, mint nálunk. Jogosan állapíthatta meg köztársaságunk elnöke, hogy társadalmunk „nagyra értékeli a nők áldozatkészségét, hozzájárulását az anyagi termelés és a szellemi élet terén kitűzött feladatok megvalósításához, az ifjú nemzedék neveléséhez, az egész társadalom vezetéséhez“.

Március 8-át a tiszteletadás és elkötelezettség jegyében ünnepeljük, hogy a nők szívvel-lélekkel részt vesznek az 1982. évi terv teljesítésében, és küzdeni fognak a béke ügyének előmozdításáért, gyermekeink biztos jövőjéért, és egy jobb világ megteremtéséért.

TANULMÁNYOK

Dr. KOVÁCS LAJOS

EGYÜTT A SZOLGÁLAT ÚTJÁN AZ EMBERÉRT

Püspöki jelentés az 1981. február 14 — 1982. február 15 közötti időben végzett munkáról

Egy esztendő fontosabb püspöki ténykedéseiről való rövid beszámolómban mindenekelőtt a brassói egyházközségben 1981. február 28—március 1 napjain tartott Zsinati Főtanácsról szeretnék megemlékezni.

Egyházunk több mint 400 éves történetében a négy évenként vidéki egyházközségekben tartott Zsinati Főtanácsok jelentős eseményeknek bizonyultak. Azok közül jónéhány hosszú időre emlékezetes maradt, és sok esetben meghatározta egyházunk életének alakulását. Elmondhatjuk, hogy a brassói Zsinati Főtanács is felsorakozott egyháztörténetünk kiemelkedő eseményei közé, és mindannyiunknak a lelkében hosszú ideig emlékezetes marad, akik azon részt vehettünk, és onnan egyházunk iránti ragaszkodásunkban megacélozódva, hitünkben megszentelődve, hivatástudatunkban megerősödve távozhattunk. Illesse e helyről is a brassói egyházközség egyházi és világi vezetőit és buzgó áldozatkész tagjait elismerés és köszönet a minden tekintetben eredményes zsinat megrendezéséért.

1. Személyi változások

a) Egyházi központunkban a legutóbbi Főtanács óta annyi változás történt, hogy Kovács Lajosné, Vaska Klára, aki 1977. május 1-től gépirónői minőségben félnormás alkalmazásban volt, 1982. január 1-től kezdődően nyugdíjba vonult. Helyét nem töltöttük be.

b) A december 8-án Kolozsváron tartott kolozs-tordai egyházkör rendkívüli közgyűlése Pál András ny. középiskolai tanárt köri felügyelő gondnoknak választotta. Újonnan választott felügyelő gondnok atyánkfiaát tisztségében szeretettel köszöntjük, és egyházunk előmeneteléért végzendő további buzgó munkásságára Isten áldását kérjük. Nyugalomba vonult Márton Sámuel atyánkfianak hűséges, pontos, lelkiismeretes munkájáért köszönetet mondunk.

c) 1981. február 15. óta az alábbi kinevezéseket eszközöltem:

— Fekete Dezső felsőrákosi lelkészt április 1-től Árkosra, Kotecz József székelykáli lelkészt szeptember 1-től Felsőrákosra helyeztem át.

— Várady Zoltán gyakorló segédlelkészt szeptember 1-től Iklandról áthelyeztem a lókodi egyházközségbe.

— Balázs Sándor marosvásárhelyi segédlelkészt október 1-től rendes lelkésznek kineveztem Székelykálba.

— Szász Ferencet október 1-től kineveztem gyakorló segédlelkésznek Marosvásárhelyre.

— Benedek Agoston nagyenyedi lelkész, akit a kolozsvári egyház-község közgyűlése nagy többséggel lelkészének választott, 1981. december 1-i hatállyal kinevezést nyert.

— Simén Domokos csíkszeredai lelkész, aki 1980. október 1. óta lábtörése és többszöri súlyos operálása miatt Münchenben kórházban feküdt, annyira meggyógyult, hogy 1981. december 4-én hazaérkezett és szolgálatát megkezdte. Reméljük, hogy munkáját minél előbb teljes mértékben el tudja látni. Kelemen Imre ny. lelkésznek, aki több mint egy éven át helyettesítette, fáradhatatlan, lelkes munkájáért elismerésünket és köszönetünket nyilvánítjuk.

— Balázs Mózes képesített énekvezért fél normával 1981. július 1-től az olthévi egyházközségbe neveztem ki.

d) Lelkészeink közül dr. Lőrinczi Mihály 1982. január 1-től nyugalomba vonult. Szolgálatát 1935-ben kezdve, segédlelkészként a kolozsvári, tordai és fogarasi egyházközségekben működött; 1938-tól három éven át az észak-amerikai chicagói Meadville Teológiai Intézet kiváló növendéke volt. Hazatérése után közel hét éven át marosvásárhelyi egyházközségben mint vallástanár működött. 1948. január 1-től 1959-ig, előbb mint a Teológiai Akadémia öszövségi tanszékének rendes tanára, majd az 1949-ben létesült Protestáns Teológiai Intézet unitárius egyháztörténeti tanszékének előadótanára tanított. Négy évi kényszerű távollét után 18 évig a szindi egyházközség lelkésze volt. Hűséges, öntelen szolgálatát megköszönve, Isten áldását kérjük további életére abban a reményben, hogy a nyugalom éveiben is egyházunknak még sok értékes szolgálatot fog teljesíteni.

2. Püspöki ténykedésemről időrendben az alábbiakban számolok be:

1981. február 17—18. napjain részt vettem a Teológiai Intézet csendes napi áhítatain és előadásain. Ez alkalommal Fodor Dénes korondi, Botha Dénes fiatfalvi és Jakab Dénes szentábrahámi lelkészek tartottak értékes előadásokat és hiterősítő bibliamagyarázatokat.

Február 23-án Bukarestben fogadott Ion Roşianu, a Vallásügyi Hivatal elnöke.

Április 3-án részt vettem a kolozsvári Népi Egyetem és Gh. Dima Zeneművészeti Főiskolának Bartók Béla 100 éves születési évfordulója alkalmával rendezett emlékünnepevényen. Ez alkalommal Lakatos István hittestvérünk tartott személyes élményei alapján előadást, amely a Keresztény Magvető 1981. évi 2. számában olvasható.

Május 24-én a sinfalvi gyülekezetben istentiszteletet végeztem, és megkereszteltem Szabó Előd nevű unokámat.

Május 29-én Kotecz József székelykáli lelkészt, az egyházközség pénzkezelésével kapcsolatos problémáinak ügyében, az Elnökség jelenlétében kihallgatáson fogadtam.

Június 7-én, pünkösöd első napján úrvacsorára előkészítő ágendát mondtam kolozsvári templomunkban.

Június 10—11. napjain Sebe Ferenc és Andrási György előadótanácsosokkal, valamint unitárius teológiai tanárainkkal együtt részt vettem a teológiai intézetek Nagyszébenben tartott interkonfesszionális konferenciáján.

Június 28-án, a teológiai évfárá istentiszteleten szószéki szolgálatot végeztem. Ugyanaznap este részt vettem a Teológiai intézet évfárá ünnepélyén.

Július 2-án és 3-án szakvizsgán, ill. lelkészsképesítő vizsgán elnököltem.

Július 6-án a kolozs-tordai egyházkörnek Tordán, valamint július 13—14 napjain a maros-küküllői egyházkörnek a dombói egyházközségben tartott II. negyedévi lelkészi értekezletén vettem részt.

Szeptember 20-án a Teológiai Intézet évfnyitó istentiszteletén a szószéki szolgálatot végeztem, és részt vettem az Intézet megnyitó ünnepélyén.

Szeptember 25-én Bukarestben jelen voltam Bálint Lajos, volt székyudvarhelyi római katolikus főesperesnek gyulafehérvári segédpüspökké való állami elismerésén.

Szeptember 26-án a szakvizsgán elnököltem.

Szeptember 29-én ment végbe a hivatalos meghívottak, lelkészek és hívek részvételével zsúfolásig megtöltött gyulafehérvári katedrálisban Bálint Lajos utódlási joggal felruházott segédpüspök beiktatása, amelyen dr. Erdő János főjegyzővel együtt egyházunkat képviseltem, és az ünnepi ebédén üdvözlő beszédet mondtam.

Október 3—4. napjain tartotta a kolozs-tordai egyházkör évi rendes közgyűlését a várfalvi egyházközségben. Ez alkalommal az istentisztelet keretében a köri közgyűlés tagjait és a gyülekezetet szószéki beszédben köszöntöttem.

Október 31-én a Teológiai Intézet reformációi emlékünnepélyén egyházunkat képviseltem.

November 18-án részt vettem a Teológiai Intézet békegyűlésén.

November 20-án a kolozs-tordai egyházkör lelkészi békegyűlésén beszédet mondtam.

November 25—26 napjain részt vettem a romániai egyházaknak és vallásfelekezeteknek Bukarestben, az Ortodox Teológiai Intézet dísztermében rendezett nagyszabású békegyűlésén.

December 8-án jelen voltam Kolozsváron a kolozs-tordai egyházkör IV. negyedévi lelkészi értekezletén, valamint az aznap megtartott rendkívüli köri közgyűlésén.

December 17-én részt vettem a Teológiai Intézet karácsonyfa-ünnepélyén.

December 25—27. napjain, a karácsonyi ünnepek alkalmával, a sinfalvi egyházközségben két alkalommal szolgálatot végeztem, s az úrvacsora kiosztásában segédkeztem.

December 31-én az óesztendei esti istentiszteleten kolozsvári templomunkban a szószéki szolgálatot végeztem.

Az 1982. január 1-én a püspöki lakásban lefolyt hagyományos fogadáson, az év első istentisztelete után, egyházi és egyházközségi vezetők, valamint gyülekezeti tagok nagy számban vettek részt.

A bensőséges találkozáson a főjegyző üdvözlő beszédében kiértékelte az elmúlt esztendő fontosabb eseményeit, és megfogalmazta az egyházunkra ebben az esztendőben váró feladatokat. A tartalmas köszöntőre válaszulva Isten segítségét és híveink további egyházszeretetét kértem, hogy hivatásunkat az új esztendőben is az evangélium szellemében teljesíthessük.

Január 7-én a vargyasi egyházközség életében felmerült problémákkal kapcsolatban Dimény András lelkész elnökségi értekezleten fogadtam.

Január 9-én részt vettem a 70. életévét betöltött dr. Lőrinczi Mihály szindi lelkész kibúcsúzó ünnepélyén, és szászéki szolgálatomban vázoltam nyugalombavonuló atyánkfiának egyházunk életében kifejtett sokirányú, értékes szolgálatát.

Január 15-én Bukarestben kihallgatáson fogadott Ion Popescu igazgató, a Vallásügyi Hivatal elnökhelyettese.

Január 21-én dr. Erdő János főjegyző és Sebe Ferenc előadótanáccsal együtt fogadtam D. J. Wood angol nagykövetségi első titkár látogatását.

Február 5-én jelen voltam Bukarestben Antonie Plămădeală nagyzebeni metropolitának állam általi elismerési ünnepségén.

Február 10-én Bukarestben részt vettem a Szocialista Demokrácia és Egységfront Nemzeti Tanácsának ülésén.

Február 14-én a kolozsvári irisztelepi egyházközség szeretetvendégségén bibliamagyarázatot tartottam.

3. Egyházközségek meglátogatása

Örömmel számolok be arról, hogy a múlt évben október 22. és 28. között, valamint november 6—13. napjain a Homoród völgyében megkezdtem gyülekezeteink látogatását, amelyet Isten segítségével ebben az évben is, két részletben, tavasszal és ősszel folytatni szeretnék. Célom három-négy esztendő alatt az összes gyülekezetek meglátogatása. Báró József körüli esperes, András György előadótanácsos, Tana Ferenc főkönyvelő afiaival együtt Kénes, Lókod, Gyegyés, Homoródszentmárton, Abásfalva, Keményfalva, Recsenyéd, Homoródszentpál, Homoródszentpéter, Városfalva, Oklánd, Homoródújfalú, Zsombor, Homoródkarácsonyfalva és Homoródalmás egyházközségeket kerestem fel. Megható volt az a bensőséges, lelkes fogadtatás, amelyben kivétel nélkül mindegyik gyülekezetben részesültünk. Meg vagyok győződve, hogy a látogatások során híveink egyház iránti ragaszkodásukban és hitükben megerősödtek, lélekből gazdagabbakká váltak. Vizsgálatunk kiterjedt a gyülekezeti élet minden területére. Részletesen feljegyeztünk minden lényeges adatot az egyházközségek jelenlegi helyzetével kapcsolatban, hogy azok, hasonlóan a múltbeli híres püspöki vizsgálatokhoz, dokumentumokként szolgáljanak a jövőre. A jegyzőkönyvet meghagyásainkkal együtt mindenik meglátogatott egyházközséggel közöljük.

4. Lelkésznevelés

Teológiai Intézetünkben dr. Erdő János rektor irányításával a tanítás és nevelés, az előírt tanulmányi rendnek megfelelően, zavartalanul folyt. Hallgatóink tanulmányi előmenetele kielégítő, bár a rendszeres tanulás tekintetében még számos esetben hiányosságok vannak. Az 1981—82-ik tanulmányi évre 13 hallgató iratkozott be, akik mind a bentlakásban laktak. A bentlakás felelőse és hallgatóink lelki nevelésének irányítója dr. Szabó Árpád professzor jelentésében meglelégedéssel állapította meg, hogy fegyelmi ügyek nem fordultak elő, és hallgatóinknak a bentlakásban való magartatása megnyugtató.

Jelentésében kiemeli, hogy a lelki nevelés eszközei és alkalmi az elmúlt év folyamán is azt a célt szolgálták, hogy a hallgatókban kialakítsák a lelkészi pályára készülési tudatát, és elmélyítsék bennük a tudat forrását, a hitet. A lelki nevelés intézményes kerete a reggeli préces, a bibliaóra és a vasárnapi istentisztelet volt.

A jelentés megállapítja, hogy a reggeli précesek komolysága folytatása volt annak a munkának, amelyet három teológiai tanárunk a préces formái, tartalmi és lelki színvonalának emelésére fordítottak. Mind a négy évfolyam hallgatói lelkiismeretes készüléssel és hivatástudatról tettek bizonyosságot. A reggeli préceseken a professzorok sorban teljesítenek szolgálatot, végzik a hétfői és szombati áhítatot és ellenőrzik a látogatás pontosságát. A heti bibliaórákat három csoportban tartották, amelyeket a három unitárius professzor vezetett. Az istentisztelet látogatása a központi templomban történt, és az az elmúlt évben is kifogástalan volt. Minden hallgató légációs szolgálatokat végzett a sátoros ünnepeken. Megemlítésre méltó, hogy légátust fogadó egyházközségeink túlnyomó része a sepsiszentgyörgyi egyházközből való. A szolgálatokra való lelkiismeretes felkészítés felelőse dr. Izsák Vilmos tanár. A beérkezett jelentések mind arról tanúskodnak, hogy ifjaink szolgálataikra pontosan felkészültek, és azok a gyülekezetek életére kedvező hatást gyakoroltak. Nem lehetünk eléggé hálásak a lelkészi családoknak és a gyülekezeteknek hallgatóinknak nyújtott anyagi és erkölcsi támogatásukért. Hallgatóink azokat a hónapokat leszámítva, amikor légációs szolgálatokat végeztek, az egyháztól jelentős összegű ösztöndíjakban vagy tanulmányi segélyekben részesültek.

Július 2-án négy gyakorló lelkészjelölt állott lelkészsképzési vizsgára. Közülük hárman: Balázs Sándor, Kiss Alpár és Sándor Botond általános jó eredménnyel sikeresen vizsgáztak. Várady Zoltán iklandi gyakorló segédlelkész a következő vizsgaidőszakig haladékosan vizsgát kapott. Július 3-án Szász Ferenc általános jeles eredménnyel szakvizsgát tett. Szén Sándor és Péterfi Sándor gyakorló segédlelkészek házi dolgozatainak beadási határidejét a Lelkészsképzési Bizottság 1982. március 1-ig meghosszabbította. Szeptember 22-én tartott szakvizsgán egy hallgató javítóvizsgára utasított. Itt említjük meg, hogy az I. félév végén február 4–5. napjain megtartott ún. csendesnapokon Fekete Dezső árkosi, Kolcsár Sándor marosvásárhelyi és Rezi Elek bágyoni lelkészek tartottak bibliamagyarázatot és hitelesítő előadást; ezek a szolgálatok hallgatóink lelki épülését szolgálták.

5. Egyházépítés

a) Köztudomású, hogy az utóbbi évtizedekben a falusi egyházközségekben élő híveink egy része ipari központokba költözött. Egyik legjelentősebb feladatunk, hogy ezeknek az új körülmények között élő híveknek a lelki gondozásáról minél teljesebb mértékben gondoskodjunk. E törekvés eredményeképpen az utóbbi években, lelkészeink és híveink anyagi támogatásával két új egyházközséget létesíthettünk Csíkszeredában és Homoród-Kőhalomban, ahol megfelelő ingatlanokat sikerült szerezni.

Megelégedéssel állapíthatjuk meg, hogy közel két évtizedes törekvésünk, hogy Nagyváradon imaházul szolgáló megfelelő helyiséggel rendelkezünk, az elmúlt évben, ugyancsak lelkészeink és híveink megértő,

áldozatkész támogatásával, a Castanilor utca 72 sz. alatti épület megvásárlásával végre valósággá vált. Köszönetet mondok dr. Barabássy László főgondnoknak, aki a nagyváradi egyházközség és az egyetemes egyház nemes törekvését szívügyévé tette, és az új épület megszerzésében rendkívüli érdemeket szerzett.

Célunk, hogy tovább folytassuk missziós tevékenységünket azokban a városokban, ahol új egyházközségek megszervezése elsőrendű, elengedhetetlen egyházi feladat.

b) Az elmúlt évben megújított templomok közül első helyre kell helyeznünk a székelyderzsi gyülekezet nagyszerű teljesítményét. A megye támogatásával, de elsősorban a hívek áldozatkészségével megtörtént az ottani híres műemlék-templomunk megjavítása, amely híveink lángoló egyházszerevetének nagyszerű bizonyossága.

c) Arról is meglelégedéssel számolok be, hogy a Jogügyi Bizottság dr. Murvay Sámuel elnök irányítása mellett elkészítette a régóta esedékes fegyelmi szabályzatot, melynek elfogadása a következő Egyházi Főtanács feladata.

6. Külföldi kapcsolataink

a) A brassói egyházközségben tartott Zsinati Főtanács színvonalát nagymértékben növelte magyarországi testvéregházunk püspökének, dr. Ferencz Józsefnek és a budapesti egyházközség gondnokának, Kiss Józsefnek azon való részvétele. Püspök atyánkfia üdvözlő beszédében kihangsúlyozta a két testvéregház kapcsolatainak bensőségességét és afölötti örömét, hogy a nagyszabású zsinat ünnepségein részt vehetett, és az elhangzott jelentésekből meggyőződhetett egyházunk eredményes működéséről.

b) Március 7—9. napjain Lucie Meijer, Világszövetségünk (IARF) frankfurti központi irodájának tisztviselője és Yukio Okada, a japán Rissho-kosei-Kai szabadelvű vallási szervezet képviselője, aki tapasztalatszerzés céljából egy esztendő Frankfortban töltött, egyházunknál látogatást tettek. Részt vettek a vasárnap délelőtti kolozsvári és a délutáni marosvásárhelyi istentiszteleteken. Kolozsváron az istentisztelet végén a vendégeket angol és magyar nyelven köszöntöttem. Marosvásárhelyen a lelkészi szolgálatot dr. Erdő János végezte; ezután került sor az egyházközség köszöntésére. Itt-tartózkodásuk idején meglátogattak több gyülekezetet. Nyilatkozatuk szerint mindketten felejthetetlen élménnyel távoztak hazánkból.

c) Április 3—22. napjain dr. Donald Harrington, New York-i lelkész, az észak-amerikai unitárius egyház egyik kiváló személyisége, hazánk és egyházunk régi, őszinte barátja, a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet díszdoktora és felesége, az Erdélyből származó Szánthó Vilma hittestvérünk, a kolozsvári Unitárius Teológiai Akadémia végzettje, országunkban nem hivatalos családi és baráti látogatást tettek. Három egyházkör több egyházközségét látogatták meg; sepsiszentgyörgyi tartózkodásuk idején részt vettek az egyházkör lelkészi értekezletén, és Bukarestben, a Vallásügyi Hivatal vezetői kihallgatáson fogadták őket.

d) Április 13—16. között részt vettem az angol unitárius egyház Newcastle-ben tartott évi rendes közgyűlésén és annak keretében a többi külföldi képviselővel együtt rendezett nagyszabású béketüntetésen. A gyűlésen egyházunk nevében köszöntőt mondtam.

e) Május 23-án a két romániai református egyházkerület meghívására a magyarországi református egyház küldöttsége, dr. Bartha Tibor debreceni püspök, zsinati elnök és dr. Tóth Károly budapesti püspök, a prágai Keresztény Békekonferencia elnökének vezetésével hazánkban néhány napos látogatást tett. A Teológiai Intézetben tartott ökumenikus találkozáson és az azt követő vacsorán dr. Gyarmathy Árpád főgondnok és dr. Erdő János főjegyző-rektor afiaival együtt megjelentem és a vendégeket pohárköszöntőben egyházunk nevében üdvözöltem.

f) Július 24—31. között ment végbe a hollandiai, Leiden melletti Leeuwenhorst kongresszusi központban az unitárius és szabadelvű egyházak (IARF) 24. világgongresszusa, amelyen egyházunk részéről hét kiküldött vett részt, és amely fontos állomásnak bizonyult a Kelet és Nyugat közti kapcsolatok erőteljesebbé válásában, testvéri közösségbe kapcsolva a keresztény és nem-keresztény egyházakat és vallás-közösségeket. A kongresszus újra hitet tett a lelki és szellemi haladás, a népek közti megértés és a béke nemes ügye mellett. A kongresszus programjának egyik kiemelkedő pontja volt az a bensőséges ünnepély, amelynek során dr. Erdő János átvette a tiszteletbeli doktori diplomát, amelyet érdemei elismeréséül az észak-amerikai chicagói Meadville Lombard unitárius univerzalista teológiai főiskola adott. A kongresszussal kapcsolatos részletes jelentés Főtanácsunk tárgysorozatán szerepel.

g) Augusztus hónapban, a kongresszus utáni napokban több észak-amerikai unitárius lelkész tett központunkban és néhány egyházközségünkben turista jellegű látogatást.

h) Örömmel jelentem, hogy f. év március 24. és április 1. napjain egy négy tagból álló hivatalos észak-amerikai unitárius küldöttség szándékozik egyházunknál látogatást tenni. A küldöttség tagjai: dr. Eugene Pickett elnök feleségével együtt, dr. Gene Reeves, a chicagói unitárius-univerzalista főiskola dékánja és dr. John Mayer, a kanadai St. Catherines-ben működő Brock egyetem professzora. A látogatás során dr. Pickett elnök szószéki szolgálatot fog végezni Kolozsváron és Marosvásárhelyen, dr. Gene Reeves pedig előadást tart a Teológiai Intézetben. A küldöttség meglátogatja a kolozsvári ortodox érseket és a protestáns püspököket. Arra igyekszünk, hogy minél több egyházközségünk meglátogatására kerüljön sor. A látogatás utolsó napján a küldöttséget a Vallásügyi Hivatal vezetői fogják fogadni. Testvéregyházunk magas vendégeit szeretettel várjuk.

7. Egyházi kiadványok

1861-től, tehát 121 esztendő óta néhány évi megszakítással rendszeresen megjelenő, felbecsülhetetlen értéket jelentő folyóiratunk, a Keresztény Magvető múlt évi két száma megjelent, a másik kettő megjelenése is a közeljövőben várható. Nyomdában van Balázs Ferenc „Közérthető evangélium” című könyve.

8. A béke megvédéséért folytatott országos méretű mozgalomban való részvételünk

Köztudomású, hogy országunk elnökének, Nicolae Ceaușescunak a kezdeményezésére az elmúlt év október 31-én a Szocialista Demokrácia és Egységfrontja leszerelési és békefelhívást tett közzé. Ennek hatására

országszerte hatalmas méretű tömeggyűlések zajlottak le, egy akarattal követelve a fegyverkezési hajszá megszüntetését, mely az egész emberiség jövőjét veszélyezteti. Ezt a felhívást mind a négy egyházkörünk lelkesei is megtárgyalták, és ahhoz való lelkes csatlakozásukról országunk elnökéhez táviratot intéztek.

November 25—26. napjain az ország összes vallásfelekezetei nagyszabású békegyűlést tartottak Bukarestben. A gyűlés elnöke dr. Justin Moisescu, a román Ortodox Egyház Pátriárkája volt. Az elnökségben helyet foglaltak a vallásfelekezetek vezetői. A mintegy 50 külföldi képviselő és 200 romániai világi és egyházi kiküldött jelenlétében végbement gyűlésen egyházunkat a püspök, dr. Erdő János főjegyző, Bárány József, Benedek Sándor, Kolcsár Sándor és Májay Endre esperesek képviselték. Egyházunk állásfoglalását a plenáris ülésen én fejtettem ki. A csoportgyűlések keretében Kolcsár Sándor és Májay Endre szólaltak fel. A gyűlés felhívást fogadott el a világ összes egyházaihoz a leszerelésért, békéért, az emberek és népek közti megértésért.

Az Egyházi Képviselő Tanács december 3-án tartott gyűlése egyhangú határozatában teljes meggyőződéssel csatlakozott a leszerelési és békefelhíváshoz, vállalva, hogy minden lehetőt megtesz a felhívásban foglalt teendők megvalósításáért. Az Egyházi Képviselő Tanács határozatáról táviratot intézett országunk elnökéhez, Nicolae Ceaușescuhoz. Egyben utasította a lelkeseket, hogy szószékeikről olvassák fel a felhívást, annak szellemében tartsanak békétárgyú prédikációkat, és imádkozzanak a békéért.

9. Az államhatalom képviselőivel való kapcsolatunk

A Vallásügyi Hivatal közvetítésével tartja egyházunk az államhatalom szerveivel a kapcsolatot. Ez a kapcsolat őszinte, kölcsönösen tiszteletteljes és minden vonatkozásban eredményes. Egyházi életünket, az alkotmány által biztosított lelkiismereti és vallásszabadság gyakorlásával, de ugyanakkor az állami törvények tiszteletbentartásával zavartalanul, szabadon éljük. A Szocialista Demokrácia és Egységfrontja köré felzárkózva, minden erőnkkel azon vagyunk, hogy mint hűséges állampolgárok, részt vegyünk a szocialista államrend minden olyan célkitűzésében és tevékenységében, mely legjobb lelkiismeretünk szerint hazánk, a nép és egyházunk előmenetelét, szellemi, lelki és anyagi gyarapodását szolgálja.

A negyedévenként sorra kerülő lelkesi értekezleteken újra meg újra kifejezésre jut lelkeszeinknek az a törekvése, hogy szószéki és szertartási szolgálataikban éppen úgy, mint mindennapi életünkben a béke, a szüntelen haladás ügyét szolgálják, nemzetiségi és felekezeti korlátokon felülemelkedő lelkülettel, és példát mutassanak az igaz emberségre, az evangélium szerinti magasrendű életre. Örvendünk, hogy a Vallásügyi Hivatal vezetői munkánkkal és általános magatartásunkkal kapcsolatban megelégedésüknek több alkalommal kifejezést adtak. Arra törekszünk, hogy a belénk vetett bizalmat továbbra is kiérdemeljük.

10. Halottaink

Kegyeltes érzésekkel emlékezünk alábbi hittestvéreinkre, akik egész életükben egyházi vagy világi tevékenységükkel egyházunk hűséges tagjainak bizonyultak, és akik az elmúlt esztendő folyamán távoztak e látható, földi, mulandó életből a láthatatlan, örökkévaló világba.

a) 1981. április 3-án, 63 éves korában Tordán elhunyt Nagy Jenő zenetanár, Nagy Ferenc segesvári lelkész testvéröccse. Temetésén a szolgálatot Fazakas Ferenc helybeli lelkész végezte.

b) Június 10-én megrendült lélekkel kísértük el utolsó útján a kolozsvári Házsongárd temetőjébe Márkos Albertet, a kolozsvári zeneművészeti főiskola ny. tanárát, az országszerte ismert zeneszerzőt, az Egyházi Főtanács tagját, a melegszívű embert, aki rövid, súlyos betegség után, 67 éves korában hunyt el. Egyházunk hűséges tagja volt. Mint a „nagy pénteki passió” szerelmese, kiművelt meleg hangján, megragadó módon, hosszú éveken keresztül énekelte Jézus szerepét a kolozsvári templomban. Egyházi zenénk fejlesztése érdekében elsősorban a kialakulóban levő új énekeskönyv zenei részének nagy kitartással és hozzáértéssel való kidolgozásával, valamint ifjaink kántorképesítőre való lelkiismeretes felkészítésével, és a lelkészsképesítő vizsgára álló hallgatóink vizsgáztatásával, kiemelkedő jelentőségű munkát végzett. Egyházunkat váratlan halálával egyelőre pótolhatatlannak látszó nagy veszteség érte. A gyászszertartást rendkívüli részvét mellett én végeztem, a sír melletti búcsúbeszédet dr. Erdő János főjegyző tartotta.

c) Szeptember 12-én Erdőszentgyörgyön elhunyt özv. Orbók Gyuláné, volt csokfalvi lelkész özvegye, akinek koporsója mellett Kiss Mihály lelkész szolgálata után az egyetemes egyház részvétét Kolcsár Sándor esperes tolmácsolta.

d) október 24-én több évi, hős lélekkel és rendíthetetlen istenhittel hordozott betegség után, 83 éves korában Székelykeresztúron visszaadta nemes lelkét Teremtőjének egyházunk hűséges fia, a lelkészi kar kiemelkedő személyisége, Lőrinczi László ny. lelkész. Lelkészi oklevelének megszerzése és közel két évre terjedő észak-amerikai tanulmányútja után 15 évig mint a kadácsi egyházközség lelkésze, 5 éven át mint a volt székelykeresztúri gimnázium vallástanára, majd igazgatója, végül pedig 26 évig mint ürmösi lelkész, hűséggel, prófétai lángolással, értelme áldott világosságával, szíve melegével és példaadó életével, rendíthetetlen optimizmussal szolgálta rajongásig szeretett egyházunkat. Mint a nevelésügyi bizottság elnöke, szakértelmével és a gyermekek iránt érzett rajongó szeretetével az eszményi nevelő példaképévé vált. Széles kiterjedésű gazdasági ismereteit hívei felé kifogyhatatlan gazdagsággal árasztotta.

Temetésén lelkésztársai, tanítványai és tisztelői hatalmas serege tisztegett a rendkívüli ember nagysága és méltósága előtt. Ürmösi hívei mintegy kétszázán jöttek szomorú szívvel búcsúzni és megrendülten álltak díszőrséget koporsója mellett. Báró József lelkész-esperes szolgálata és a lelkésztársak búcsúszavai után hűséges munkatársa, dr. Erdő János fejezte ki egyetemes egyházunk őszinte, mély részvétét.

e) Október 29-én hosszas szenvedés után Nagyváradon 67 éves korában elhunyt Komjátszegi Gézáné Kuki Olga. A temetési szertartást Sebe Ferenc előadótanácsos és Boda József helybeli lelkész végezték.

f) November 13-án, Szőkefalván, 72 éves korában elhunyt özv. Péterffy Mihályné Gvidó Katica, a dicsőszentmártoni egyházközség volt énekvezére, Gvidó Béla egykori közismert küküllőköri esperes leánya. Dicsőszentmártonban végbement temetésén a szolgálatot Fazakas Endre helybeli lelkész végezte.

g) November 14-én 83 éves korában Marosvásárhelyen eltávozott az élők sorából özv. Bálint Ödönné Nagy Irma, volt homoródkarácsonyfalvi lelkész-esperes özvegye. Hitvestársa mellé temették Homoródkarácsonyfalván. A temetési szertartást Lakatos Gyula helybeli lelkész és Báró József esperes végezték.

h) Február 2-án 46 éves korában, Nagyváradon hosszú, súlyos szenvedés után elhunyt Boda Józsefné Zádori Éva, nagyváradai lelkész hitvestársa. Temetésén a szolgálatot Benedek Sándor esperes és Székely László volt nagyváradai lelkész, nyugdíjintézeti előadó végezték.

Az örökkévaló világba távozott testvéreinkre, azokkal az egyszerű, buzgó híveinkkel együtt, akiknek névszerinti felsorolására lehetőségünk nincs, kegyelettel emlékezünk. Emlékük legyen áldott.

* * *

Hálásan köszönöm munkatársaimnak, egyházi főjegyzőnek és teológiai tanároknak, központi tisztviselőknek, főgondnokoknak és felügyelőgondnokoknak, espereseknek, lelkészeknek, Főtanács és Egyházi Képviselő Tanács tagjainak, egyházközségi gondnokoknak, keblitanácsosoknak és egyszerű, buzgó, becsülettel dolgozó és áhítatos lélekkel imádkozó híveknek bizalmát, támogatását, segítségét és egyházszeretét. A gondviselő Isten áldja meg hazánkat, annak vezetőit és minden állampolgárát, egyházunk minden rendű és rangú hívét, határokon túli testvéreinket és e föld minden jóakarát, önmagából a békesség és szeretet szellemét árasztó emberét.

Dr. A. GOUNELLE

SZEMÉLYES HIT*

A protestantizmus mindég hangsúlyozta a személyes hit értékét és fontosságát. Mi értendő e fogalmon? A válasz ez lehetne: olyan hit, amelyre jellemző az eretnekség, a felelősség, a megfontoltság és a tolerancia.

Eretnekség. E szó görög eredetű, és választást jelent. Az eretnek olyan ember, aki megválogatja hitének tárgyát és gyakorlatát, semmit nem bíz a véletlenre, és semmit nem hagy magára erőszakolni. Soha nem fogadja el kritikátlanul a tekintélyek tanítását és vallásos gyakor-

* Megjelent az *Évangile et Liberté* c. lap 1982. évi 1-ső számában; franciából fordította Bajor János.

latát. Valójában nem gépiesen mond ellent s nem következetesen ellenzéki — de ugyanúgy nem mindenben helyeslő és feltétel nélkül engedelmes. Mindenkor mérlegel és ítéletet gyakorol, mindent igyekszik helyére tenni. 1529-ben a speyeri zsinaton azok, akik tiltakoztak (innen a protestáns név) V. Károly döntése ellen, aki be akarta tiltani a lutheránus mozgalmat, kijelentették: ... „ami pedig Isten dicsőségét, az üdvösséget és boldogságot illeti, mindenki személyesen felelős önmagáért és tetteiért, senki nem hivatkozhat arra, hogy a többség akarátát követte“. Nem tartozik sem a gyülekezetre, sem a zsinatra, sem a pápára, sem az ökumenikus tanácsra eldönteni, hogy én miképpen gondolkodom, mit hiszek és miként látom jól cselekedni. Ez az én személyes ügyem. Az eretnokség feltételezi a szabadságot. Létét a megfontolás és szabad döntés határozza meg. Amikor azt hallom, hogy sok katolikus már nem minősíti eretnokségnek a protestantizmust, örülök állásfoglalásuknak, de ugyanakkor nyugtalan és szomorú is vagyok; mert ez azt jelenti számukra, hogy a protestantizmus már nem mérlegelés és választás eredménye, hanem alkalmazkodás. Véleményem szerint a kereszténységben léteznie kell egy örök eretnokségnek, s az eretnekek jelenlétének, vagyis a választás lehetőségének. A személyes hit feltételezi az eretnokséget.

Ez a hit felelősség-vállaló. Ezt úgy értem, hogy az ember meghallgatja a véleményeket és felel azokra, vagyis dialógust folytat. Véleményt alkotni, eretneknek lenni a hit kérdéseiben nem jelent elzárkózást és minden áron való egyénieskedést. Nem jelenthet egy olyan befeléfordulást, amely nem veszi tudomásul mások véleményét és azt, ami körülöttünk történik. A felelős ember egybeveti nézeteit a másokéval, elfogadja a vitát és a kritikát, odafigyel a külső ajánlásokra, véleményekre, s még ihletést is nyer azokból. A felelős ember nem olyan, mint a süket, aki csak monologizál a pusztában, így akarván megőrizni szabadságát és személyiségét. Senkinek sincs joga diktálni az én hitemet, annak a sajátomnak kell lennie, hogy hiteles legyen — de meggyőződésemmek és szavaimnak bele kell illeszkedniök egy tapasztalatcsere hálózatába, mintegy a többi szólam zenei együtthangzásába. Természetesen és mindenekelőtt Isten szavával kell összhangban lennem. A keresztény ember számára meghatározó az, amit a Lélek sugall nekünk a Biblián keresztül. Elsőrendben ezzel a hanggal és szellemmel szemben vagyunk felelősök és felelettel tartozók. Ugyanakkor másokra is figyelünk, mert Isten mások által is szólhat hozzánk. A meghallgatást követnie kell az ítéletalkotásnak és választásnak (még a bibliai szövegeket is mérlegelni kell, hisz ott sem minden egyforma értékű, nem egy síkon mozgó); így születhet meg az egyéni döntés. Felelősnek lenni egyet jelent a válaszadással azokra a hangokra, véleményekre, amelyeket hallunk, és azokra a körülményekre, amelyekben élünk.

A személyes hit átgondolt és megfontolt. Azt mondtuk, hogy az eretnokség nem tűri a parancsolást a hitbeli kérdésekben. Mindenkor ítéletalkotást tételez fel. Ebből nyilvánvalóan következik az, hogy e hitnek átgondoltnak kell lennie. Sokak számára a hit kizárja a gondolkodást. Sokszor hallani (sajnos nem ok nélkül), hogy a vallás kedveli a ködösítést és butítást. Sok hívő valóban irtózik az átgondolástól, attól tartván, hogy az aláaknázza és lerombolja a hitet. Valaki egyszer azt mondta nekem: Önök, teológusok, veszélyes emberek, az Egyháznak el kellene hallgattatnia önöket, mert azt kívánják az emberektől, hogy gondolkodjanak; a vallás nem megfontolást jelent, hanem engedelmes-

seget és alázatot. Ez az álláspont számomra teljesen hibás. Véleményem szerint éppen a gondolkodás hiánya teszi törékennyé a hitet, mert az nem tudja megvédeni önmagát, ha saját alapjait sem ismeri helyesen, s ezáltal olyan képtelen hiedelmekbe sodródhatik, amelyek a legszerényebb vizsgálatot sem bírják el. Félni a gondolkodástól annyi, mint félni az igazságtól. Nem feledhetjük, hogy Istent nemcsak teljes szívünkéből és lelkünkéből kell szeretnünk, hanem teljes értelmünkéből is. A szabadelvű kereszténység ma is, mint mindenkor, erőfeszítéseket tesz, hogy át gondolja a hit dolgait, s én úgy vélem, ez helyes még akkor is, ha ezzel bizonyos kockázatot vállal. (De vajon milyen hit az, amely fél a kockázattól?) Élni a gondolkodás képességével annyi, mint élni a szabadsággal, a felelősség vállalásával és a hitelességgel. Értelem nélkül nincs személyes hit.

Végül mit jelent a tolerancia, a vallásos türelem? A választás, amelyet gyakorolunk s a válaszok, amelyeket adunk a kérdésekre és eseményekre sokfélék lehetnek, különbözhetnek. Nem mindég egyezünk másokkal. Körülményeink, érzékenységünk, gyakorlatunk, gondolataink és hagyományaink sokszor eltérők — ez természetes. Csak egy zsarnoki módszer egységesítheti az összes nézeteket, véleményeket, csak az eredményezhet teljes egyhangúságot. De az ilyen egybehangzó közvélemény egyben a teljes elszemélytelenedést is jelenti. Ha elfogadjuk a személyes hit fontosságát, akkor tudomásul kell venni a különbözőségeket is. Ha én ragaszkodom nézeteimhez, hitemhez, nyilván más is így van a sajátjával, ezért el kell fogadnom, hogy az ő választásuk, elvi döntéseik nem az enyéim, és hogy ők nem ugyanazokban eretnekek, mint én. Lehetek más nézetten mint ők, de tisztelnem kell másokat, még ha úgy vélem is, hogy tévednek. Beszélhetek velük, vitatkozhatom velük, és meg kell kísérelnünk közös nevezőre, megegyezésre jutni. Nincs jogom elítélni, kizárni senkit csak azért, mert nem úgy gondolkodik, mint én, vagy a többség. Ha következetes vagyok, nem hihetem, hogy mindenkinek ugyanazon a nézetten kell lennie. Mindenki a saját módján és viszonyában él Istennel. A személyes hit feltételezi a pluralista egyházat, s abban áll az egység, hogy odafigyeljünk egymásra, párbeszédet folytunk és tiszteljük, szeretjük egymást nézetkülönbségeink ellenére (ami nem is olyan könnyű).

Sok teológus vallja, hogy Isten meggyőzni akar minket, nem kényszeríteni — nem parancsol, hanem megpróbál jobb belátásra bírni. Azért tesz így, mert tiszteli személyiségünket és szeretet. Nekünk is így kell tennünk. Meg kell tanulnunk az igazi toleranciát, amely nem tehetetlenség és közönyösség, hanem annak elismerése, hogy nincs egyedül üdvözítő, kétségbevonhatatlan hit — csak személyes hit van.

LŐRINCZI LÁSZLÓ

TALÁLKOZÁSAIM BALÁZS FERENCCEL*

Szent-Iványi Sándor és Balázs Ferenc főiskolai tanulmányaikat folytatták (a Harvard egyetemen, illetve a Berkeley Unitarian College-

* Megjelent a *Falvak Dolgozó Népe* 1982. márc. 20-i számában.

ban), amikor én 1926-ban kiérkeztem az Egyesült Államokba, Clevelandbe [...]

Ők már előzőleg töltöttek bizonyos időt — valószínűleg dr. Cornish jóvoltából — Clevelandben. Szünidei tartózkodásnak — szórakozásnak — fogták fel az ott töltött heteket, megismerkedtek néhány clevelandi értelmiségivel [...]

Előveszem Feri leveleit (az enyémetek sohasem tudtam megszerezni), s már az elsőből kiténik, hogy én kezdtem levelezni vele. Valószínűleg tájékoztatást kértem tőle a clevelandi magyarok helyzetéről. Válaszából az derül ki, hogy örül megérkezésemnek, s fölhívja a figyelmem néhány ottani magyar értelmiségire, s egyúttal üdvözlí is őket. Ez a levél 1926. február 17-én kelt Berkeley-ben. Én pedig január elején érkeztem volt Clevelandbe.

Második levelét május 12-én keltezte. Magyarul írta, és hosszasan kifejtette benne falumegváltó terveit: a modern mezőgazdasági gépek *szövetkezeti* használata lényegesen megrövidíti falun is a munkaidőt, jut idő tehát a közhasznú munkák elvégzésére, és alkalom nyílik a művelődési tevékenység megszervezésére is. Magáról csak annyit írt, hogy menyasszonya van, s hogy boldog, mert ő is hasonlóképpen gondolkodik. Leveleit ezzel a mondattal fejezi be: „Óh, Laci, milyen pompás dolgokat fogunk mi művelni!”

Terveit logikusnak találtam, de valahogy ... nem fogott meg. Hiányzott hozzá a személyes találkozás közvetlen varázsa.

Az AUA (Amerikai Unitárius Társulat) 1926. évi rendes közgyűlése alkalmával dr. Cornish felhívott: szeretné, ha nyári szabadságomat — júniust és júliust — Chicagóban tölteném. Világért el nem árulta, hogy milyen tervet melenget atyai szívében. Mikor aztán megérkeztem a chicagói Meadville Diákotthonba, Szent-Iványit már ott találtam. Ahogy meglepetésünkből magunkhoz tértünk, Iván így kiáltott föl: Nahát, ez a Cornish! És kezembe nyomott egy ceruzával írt angol nyelvű levelezőlapot, amelyben Feri jelentette be érkezését.

Ivánal vártuk az állomáson. Ahogy aprózott felénk, semmi újat nem fedeztem fel rajta a Kolozsváron megszokott Balázs Ferihez képest: cipői csónakok, nadrágja vasalatlan, sűrke inggalérja kihajtva, feje fedetlen ...

Másnap korán ébredt, minket pedig ezekkel a szavakkal ébresztett: „Halljátok, feleim, ez a szoba mától kezdve Erdély!” S nyomatéku kiterített az asztalra egy térképet. Pár perc múlva már a hallban csendült fel a hangja, zongorakiséret mellett énekelte az éjszaka folyamán komponált dalát: „Itt valahol, ott valahol, idegen országban, / Egy-két magyar összehajol, nem búban, nem gyászban, / Nem hull a könny a szemükből, hahota sem harsog, / Otthon járnak, tervet szönek, lángban ég az arcok.”

— De hiszen ez Ady-paródia! — kiáltotta Iván.

Számomra azonban ez elég volt ahhoz, hogy elérzékenyüljek...

Fölkerestük a Diákotthon igazgatóját. Derűs mosollyal fogadott. Éppen megszokott reggeli teendőjét végezte: nekivetközve seperte udvarát. Ki akartuk venni kezéből a seprűt, de nem engedte. Azt mondta, hogy egy hétig nem dolgozhatunk. Ki kell pihennünk utazásunk fára-

dalmait, majd aztán mind a hármunknak meglesz a napi teendőnk. Azzal szolgáljuk meg — mondta — a szállást és az étkezést. Feri reggelente a járdán összesepri a leveleket, és az órabérből beszerezheti a napi nyerskosztját. Mi az étkezében fogunk inaskodni: lehordjuk a mosogatókonyhába az edényeket, és ennek ellenében napi háromszori étkezésben lesz részünk. Majd hozzátette: egyébként az időnkkel teljesen szabadon rendelkezünk, eljárhatunk az egyetem nyári előadássorozatára, esetleg fürödhetünk a tóban . . .

Mindezek mögött ott éreztük dr. Cornish mindenre kiterjedő gondoskodását. Köszönetet rebegettünk, s indultunk tájékozódó körútra.

Szótlatlanul ballagtunk fel az egyetemre, tanulmányoztuk az előadásrendet, majd lekerültünk a tópartra, megfürödtünk és sütkéreztünk a strand meleg homokján. Messze voltunk az otthoni tájtól, de a vonuló felhőket figyelve gondolataink odahaza jártak . . .

Feri hamar átvette szellemi-érzelmi életünk irányítását. Kiderült ugyanis, hogy vele egyébről nem lehet beszélni, mint arról, hogy „milyen pompás dolgokat fogunk mi művelni odahaza!“ Teljesen rabja volt falumegváltó álmainak, s bizony meg kell vallanom: engem is hamar magával ragadott személyiségének ellenállhatatlan varázserejével.

Meglehet, hogy éjjelente — ha fölébredtem — megmosolyogtam magam. Tudtam, hogy földön járok, hiszen 28 éves voltam, kinek benőtt már a feje lágya, és hát az első világháború tapasztalatait is a tarsolyomban hordoztam. De reggel, amikor Feri újra teregetni kezdte álmait — a mi népünk értelmes, szorgalmas, de szellemileg le van maradva, mert nincs ideje a művelődésre —, újból szóttuk tovább az elképzeléseinket. Nem volt nehéz: olyan mesebelien könnyűnek látszott onnan a falu megváltása . . . !

Csakhogy kiszabadulva az álom bűvköréből, a tanítvány visszahull a földre. S cselekedete mindig gyakorlatibb, földönjáróbb, mint a próféta álma.

Július 20-a körül Feri és Iván elutazott. Friss vőlegény volt mind a kettő. Feri Taosba igyekezett, ahol Kriszti — később a felesége lett — a nagybátyjánál tartózkodott. Heteket töltöttek együtt, a környék természeti csodáit járták. Augusztus 18-án a Grand Canyontól küldött képeslapot, amelyre csak ennyit írt: „Grand! Feri.“

Taosban Ferit sok minden a mi itthoni kicsi falvainkra emlékeztette. A kanyargós, szűk utcákon lovaszekerek döcögtek. Csodálattal töltötte el az estéli harangszó. Reggel csordabögésre ébredt. És ott is kemencében sütötték a kenyeret . . .

Utolsó levelét 1927. március 20-án keltezte Berkeleyben. „Nagy öröm számomra — írta —, hogy mezőgazdasági egyetemre vagy beiratkozva. Mi csak beszélünk falvaink mezőgazdaságának modernizálásáról, de te már a tettek embere vagy.“ Megírta azt is, miként gyűjti a pénzt a hazafelé való utazásra. Csatolta búcsúelőadásának meghívóját. Műsorán magyar népdalok, erdélyi egyházi énekek, klasszikus dalok és eredeti szerzemények szerepeltek.

1927 októberében indult el Japán felé. Megfordult aztán Kínában és Indiában is. Majdnem egy év múlva érkezett haza 1928 augusztusában.

Iván 1926 júliusában Olgához indult, s november 5-én hazaérkezett Kolozsvárra.

En augusztus végén visszatértem Clevelandbe. A karácsonyt Bostonban töltöttem dr. Cornish vendégeként. December 31-én érkeztem Amherstbe. 1927 áprilisában pedig magam is búcsút mondtam az „új világnak“. S júliusban beköszöntöttem Kadácsba.



Balázs Ferenc egyszer járt nálunk, Kadácsban. 1930-ban, miután „megfürdött“ a nevezetes székelykeresztúri konferencia sikerében. Ahogy *A rög alatt*-ban is megírta: „az voltam akkor hosszú ideig, aki azóta talán sohasem: a mindenki által elismert valaki, akit nem szid a sok, és véd a kevés, mert egybefoglalt az egészszel a közös munka közös eredménye“.

Akkorra már megszerveztük Kadácsban a baromfitenyészetet, a méhészetet és a gyümölcsstermesztést — szövetkezeti alapon. Hogy gyönyörködött mindenben, amit látott! Hogy követett engem mindenüvé, amikor kint, a gazdaságban valami tennivalóm támadt! Valósággal megismogatta a 200-as keltetőgépet, mely éppen üzemelt a konyhában. De a legjobban az lepte meg, amit a szövetkezet asszonytagjainál látott, és amit tőlük hallott. Azok az értelmes feleletek, amiket kérdéseire kapott. Elmeséltette a csirkenevelés minden fortélyát. Gyönyörködött a házilag készített — csirkeneveléshez szükséges — kellékekben: a csapófészekben, az etetők-itatókban stb. És természetesen a nyári konyhákban nyüzsgő, illetőleg az udvarokon szaladgáló vörös izlandi csirkékben...

Hét év múlva egy fényképet hozott a posta: a Balázs Ferencről készített utolsó felvételt. Házam népe összefutott a nagy riadalomra: vigyétek, szaggassátok, dobjátok...! S velem együtt ők is zokogtak.

Ez a kép ma is megvan, és néha még most is megrikat: Feri a maga 36 évével már 44 éve halott, s én a magam 83 esztendejével még élek...!



Pár évvel a Balázs Ferenc halála után történt: a kadácsi *Avikultura Baromfitenyésztő Szövetkezet* egy októberi vasárnapon kiállítással egybekötött baromfivásárt rendezett. Ott álltak sorban a saját készítésű, szép fehérre meszelt ketrecek, és az a sok-sok eszköz, ami a tenyésztéshez nélkülözhetetlen. A környező falvakból az érdeklődők nagyszámú gyülekezete vett körül: eljöttek látni a „kadácsi csodát“. A kiállítás után a kadácsiak meghívták ismerőseiket, és odahaza is bemutatták nekik: mire jutottak a baromfitenyésztés tudományában és gyakorlatában.

Sokszor gondoltam arra: ha ezt Balázs Feri láthatta volna!



Többször volt alkalmam végigsétálni a mi Pantheonunkban, a kolozsvári házsongárdi temetőben. Figyelmem mindig megakadt Simén Domokos relief-arképe előtt, de nem tudtam megmagyarázni magamnak, hogy miért. Egyszer valaki megragadta a karomat, és azt mondta: „Nagyon pözmentes ez az arkép!“

Ilyen pözmentes lelki arcot szeretnék én is rajzolni Balázs Ferencről.

SEBESTYÉN MIHÁLY

SZÉKELYKERESZTÚRI UNITÁRIUS GIMNÁZIUM KÖNYVTÁRÁRÓL

Az egyéni vagy közkönyvtárak vizsgálata mindig érdekes, korra és emberre igen jellemző következtetésekre sarkallja a művelődéstörténet kutatóját. Ezekből a gyűjteményekből nem csupán az egykori tulajdonosok érdeklődési köre, szellemi arcképe rajzolódik ki, de a legtöbb esetben fény derül az értelmiségi kapcsolatokra is, a kultúrateremtő tényezők — esetünkben a könyv és az írás — utóéletére és vándorútjára. Értesüléseink között tarthatjuk számon azt, hogy miként fogadták az olvasók a szöveget, milyen összeget fizettek egy-egy értékesnek, fontosnak, mindenképpen megszerzendőnek ítélt könyvért.

A marosvásárhelyi Teleki—Bolyai könyvtár őrzi az egykori székelykeresztúri unitárius gimnázium könyvtárának tetemes részét, azt a közgyűjteményt, amely reprezentatív módon mutatja be, hogy a székelyföldi unitárius közösség miként látta el szellemi táplálékkal tanuló fiait, hogyan gondoskodott a könyvtár állományának szüntelen gyarapításáról. Bár a keresztúri iskola gyűjteménye egyidős magával az (al)gimnáziummal s így elsősorban a XVIII. századvégi s a XIX. századi oktatási-nevelési állapotokra enged rálátni, az állomány jelentős hányadát — mintegy kétezer kötetet — a XVI—XVII. századi kiadványok képezik.

Adományok sora követi egymást mindjárt az alapítás pillanatától kezdődően; az egyházi főtanács múlt századi döntése alapján a többi unitárius felsőiskolák könyvtárában található többes példányokból is juttatnak Keresztúrra; végrendelkezők hagyják szellemi ingóságaikat az iskolára. A könyvvásárlási alap kevés, ezért 1848 előtt elenyésző az iskolai vásárlások száma a donációk tömege és jelentősége mellett.¹

Az 1701 előtt megjelent könyvek — tekintetbe véve a régi erdélyi művelődés és tudományosság szerkezetét, kivánalmait, amelyekhez tökéletesen hozzásimul az olvasmányanyag is — főleg teológiai, bölcséleti, jogi, nyelvészeti, történeti jellegűek. A különféle külhoni nyomtatványok a hagyományos úton, az európai egyetemeken tanuló diákok révén jutnak Erdélybe. Vásárlóik sohasem egyéni gyönyörűségekre, avagy hiú öncéllal szerzik meg ezeket a nyomtatványokat: majdnem mindig bizonyíthatóan a szemük előtt lebegett a közjó ügye. Olyan könyveket cipelnek, csempésznek át a vámhatárokon, tiltó rendelkezéseken, amelyekre itthon elengedhetetlenül szükség van az oktatásban, a papi szolgálatban, a gyógyításban, a gyakorlati élet sokféle, *polihisztort* követelő teendőiben. Hogy csak a legegyszerűbb bizonyítékkal éljünk, számos könyvben találni ilyesfajta bejegyzéseket: *Hic liber est...* (itt a tulajdonos neve következik) *...et amicorum*. Ez a baráti kör nagyjából azonos érdeklődésű értelmiségi csoportot jelent, a könyv tehát kézzől kézre jár, vitatkoznak fölötte, mintegy meghosszabbítva a külhoni akadémiákon uralkodó légkört.

A hazai nyomtatványok között számos unikum volt a keresztúri könyvtárban; így jelezte a múlt század végén a tudós kolozsvári bibliográfusunk, Szabó Károly a *Régi Magyar könyvtárban*. Szép számmal

voltak a lengyel-német unitárius irodalom mellett hazai unitáriusok is, mint pl. Dávid Ferenc, Blandrata György, Enyedi György, Várfalvi Kósa János, Radeczky Bálint, P. Horváth Ferenc munkái kéziratban és nyomtatásban.

Maga a gimnázium a legfiatalabb az unitárius felsőiskoláink sorában, noha alapításának gondolata már a XVIII. század elején felmerült, azzal a titkolt szándékkal — véljük —, hogy a Rákóczi Ferenc vezette szabadságharc leverése után megerősödő Habsburg reakcióval szemben olyan értelmiségi ellenállási góc jöhessen létre, amely a felekezeti keretek nyújtotta lehetőségekkel élve akkor is tudományt, műveltséget és emberi méltóságot adjon tanítványainak, amikor a felemelkedéshez más út nem kínálkozik, csupán az áttérés, az idegen dinasztiahoz való feltétlen hűség, az elvtelen kompromisszumok sorozata.

Bíró Sámuel kormányzói tanácsos — az ötlet felvetője — indoklásában még csak sejteti az elkövetkező nehéz időszakot, hiszen köztudomású, hogy a XVIII. században az unitáriusokat kiszorították Erdély közéletéből, csupán a művelődés, egyház és jogszolgáltatás terén nyílt számukra némi kibontakozási lehetőség. Idézzünk néhány sort Bíró Sámuel az iskolateremtés szükségességét megokoló sorából: „...látván az ifjúságnak is ez mostani veszedelmes időkből nem úgy, mint kívántatott volna nevelkedéseket, melyet ugyan causalt az fennforgott esztendőknél mostohasága nagyobbára, melyek mind az csendes életet, melyet a studiumok kívánnak, mind pedig az nervusokat igen megrontották, de kivált az Scholáknak is nem az ő jó rendükben való állások sem quo ad subsistentiam, sem quo ad ordinem docendi nem kevés alkalmatosságot contribualtatnak arra. Végeztük, hogy ha többet nem is, de egy celebris Scholát erigálnánk ez hazának közepette (gondolnók Székelykeresztúrra), hová mindenfelől az ifjúság elérkezhetnék, szülői is succurálhatnának, de vivendi modiis, holott egy olyanforma Paedagogicum is erigáltatnék, mint Hálában az szegény és maga Instentatiojára tehetetlen, de jó indulatú bizonyos számú ifjúságnak, melyre oly fundust erigálnánk, mely állhatatos lenne. Lenne ezen Scholának in Humanioribus, az mint szokták mondani, tanítója Ecclesiasticus, in politicus et judicialibus vero politicus, kinek is tisztességes fizetés volna.”²

A kolozsvári eklézsia — a levél címzettje — azonban kitérő választ ad, elismeri ugyan az iskola felállításának jelentőségét, de kifogásait három pontba sűrítve adja Bíró Sámuel értésére:

1) „...azon székely scholákban tanult ifjak (szóljunk úgy, amint az dolog vagon) többire téli deákok, nyári parasztok; experientia nélkül alkalmatlanok azon tanítások megfogadására.

2) Az fundus is olyan számos tanítónak és ahhoz való dolgoknak eltarására érzékelik-é?

3) Látszatik az Kolozsvárott lévő királyi fundationnak is kisebbségére lenni, ha más helyeken feljebb való tudományok tanítatnak és virágoznak, mint itt tanítatnak és virágoznak, és az aemulatio ugyan jó és dicséretes az ő rendiben, de féltő, hogy a két tanítóhely között collisiora ezuton út ne nyitattatnék, mely dolognak is szomorú példáját mások között hazánkban láthatjuk... Talán elég volna ottan az Rhetorikáig menni, azután az kik abban épületet vennének, tudományokban, értelmekben jobban megférvén, experientiájok is több lévén, itten Kolozsvárott az politikai tudományokra tanítatnának, úgy s olyan személy által, az mint kegyelmed írása tartja.”³

A harmadik pontban emelt kifogást tartjuk a leglényegesebbnek: a kolozsvári kurátorok szerint a felállítandó keresztúri iskola konkurrenciát támasztana az Unitárius Kollégiumnak, éppen ezért elegendő ha ott — amennyiben Bíró Sámuel mégsem akarna tervétől elállni — csak egy alsóbbfokú tanintézet kezdené meg munkáját.

Bíró Sámuel halála (1721) után a keresztúri iskola ügye lekerül a napirendről, s a II. József által kibocsátott Türelmi Rendelet érvénybeléptéig (1781) még gondolni sem lehetett egy újabb unitárius felsőiskola alapítására. Az 1781, méginkább az 1791 után oldódó politikai légkörben újból felbukkant a törekvés, míg végül az 1793. július 10-i homoródalmási zsinat kimondja, hogy Székelykeresztúron egy gimnázium állíttassék fel.⁴

Mint jeleztük már előbb is, a könyvtár jóformán egyszerre gyarapszik az épülő gimnáziummal. Már alapítása pillanatában kitetszik, hogy a vidék legnagyobb nyilvános gyűjteményének szerepét kell betöltenie, hiszen sem a segesvári, sem az udvarhelyi gyűjtemények nem unitárius jellegűek.

1848-ig mintegy 650 könyv került a gimnázium birtokába, az adományozók között olyan neveket találunk, mint *Kozma Mihály* szentgericei pap és esperes, *Raffai Sámuel* keresztúri pap és valószínűleg a gimnázium első hitoktatója, *Szabó Sámuel*, a gimnázium első rektora, *Jakab Gergely*, aki egymaga 103 könyvvel gyarapította a könyvtárat, *Aranyosrákosi Székely Sándor* püspök és író, *Kelemen Benjámín* pap végrendeletileg, *Kozma Gergely*, *Jakab Elek* első pártfogója stb.⁵ 1848 után az iskola hírneve és tudományosságával megalapozott tekintélye adományozásra készteti *Orbán Balázst*, *Berde Mózsát*, *Jakab Eleket* (ki a keresztúri iskolának adományozta teljes kolozsvári könyvtárát, szinte csak jelképes pénzbeli ellenszolgáltatást kívánva a gimnáziumtól), *Kriza Jánost*. Ugyanakkor a különféle donációk során bekerültek a könyvtárba korábbi jelentős személyiségek könyvei is — jobbra szétszóródott magánkönyvtárak megmentett darabjai — mint a *Cserei Mihályé*, a *Gyulaffy Lestéré*, a *Benkő Józsefé*, a *nagyajtai Kovács Istváné*, aki ennek az iskolának volt növendéke, *Enyedi István* és *Vásárhelyi Tőke István* enyedi professzoroké, *Uzoni Fosztó István* és *Kénosi Tózsér János* unitárius egyháztörténészeké stb. Jóformán minden unitárius püspök könyvtárából található itt könyv, kezdve *Radeczky Bálinttól Kriza Jánosig*. Érdekes például annak a könyvnek a dedikációja, melyet egykori tulajdonosa, *Dósa Gergely* — a marosvásárhelyi református kollégium első jogtanára — a *Magyar Nyelvművelő Társaságnak* ajánlott fel (Baranyai Decsi János *Adagiorum Graecolatino ungaricorum Chiliades V.*, Bártfa, 1598.)

A keresztúri könyvtár XVII. századi nyomtatványainak átvizsgálása közben akadunk rá *Constantin Cantacuzino* (1650—1716) étekfogó (stolnic) neves román humanista államférfi és tudós gyűjteményének egy darabjára is. Szerzője *Nicolaus Trigautius* (Nicolas Trigaut) jezsuita hittérítő, aki 1577 és 1628 között élt, s könyvében *De Christiana Expeditione apud Sinas suscepta ab Societate Jesu...* (Augsburg, 1615)⁶ a jezsuita rend kínai térhódításáról tudósít. A címlapon előbb egy lengyel név olvasható, a *Johannes M. Diniatinsky-é* (piros tinta, évszám nélkül), alább a lapszegélyen pedig *Ex libris Constantini Cantacuzeni*. A szakirodalomból ismeretes, hogy ez a possesszorbejegyzés a leggyakoribb a Cantacuzino féle márgineni-i könyvtár nyomtatványaiban.⁷ A lengyel tulajdonos neve alapján feltételezhetjük, hogy a könyv Lengyelországból

származik. Kétféle úton is eljuthatott a főrangú gyűjtőhöz: vagy vásárlás útján, hiszen köztudomású, hogy C. Cantacuzino bibliofil kapcsolatai egész Európára kiterjedtek, vagy a különböző hadjáratok során kifosztott könyvtárak szép zsákmányolt darabjait ajánlották fel megvásárlásra a neves gyűjtők hírébe álló könyvbarátoknak. Ha ez utóbbi úton került a márgineni-i könyvtárba, gyaníthatóan a török-lengyel csatározások folyamán „vált ki“ Trigautius műve az eredeti gyűjteményből. Cantacuzino halála után a gyűjtemény egységét az örökösök megbontják. A legértékesebb kéziratokat és könyveket Nicolae Mavrocordat fejedelem a saját könyvtárába szállítja Vácărești-re.⁸

Példányunk valószínűleg akkor került Erdélybe, amikor Grigore Brâncoveanu a Tudor Vladimirescu vezette felkelés alatt menekülve, Brassóba, illetve Segesvárott eladogatott néhányat az egykori Cantacuzino könyvtár darabjaiból.⁹ Minden bizonnyal a keresztúri gimnázium a közeli szász városban (Segesvárott) vásárolta meg, de az is meglehet, hogy előbb valamelyik erdélyi magángyűjtő szerezte meg, s ennek (esetleg utódainak) révén jutott az iskola birtokába. Ki kell zárunk a Jakab Elek féle adományból, ui. ennek pontos jegyzéke a rendelkezésünkre áll, s abban nyoma sincs Trigautius művének. Sándor János, ki a gimnázium monográfusa s könyvtárosa is volt egyszemélyben a *Conscriptio et digestio librorum nobili gymnasio sz.-keresztúrensis collarorum* alapján csak az adományozók nevét és a könyvek számát sorolja fel, azt azonban nem jelzi, hogy miféle könyvek kerültek be akár ajándékozás, akár vásárlás útján az iskolai thékába¹⁰

Ebben a vázlatos ismertetőben, úgy gondoljuk, hogy igen tanulságosan illusztrálja a könyvek utóéletét annak az öt példánynak az ismeretése, amely Enyedi György *Explicationes*-éből a keresztúri könyvtárban volt. Szabó Károly *Régi Magyar Könyvtárának* II. 281 tételeként szerepel *Explicationes locorum Veteris et Novi Testamenti* címmel. Mind Szabó, mind pedig a *Régi Magyarországi Nyomtatványok 1473—1600* (Bp., 1971) a kiadványt Heltai nyomdájának termékeként tartják számon, mely 1598-ban jelent tehát meg Kolozsvárott (RMNY 836).

I. Az első példány¹¹ legkorábról ismert tulajdonosa *Dersi G. István* 1715-ből. Benczédi Gergely említi egy *Dersi Gergely Istvánt*, aki 1716-ban mint a kolozsvári unitárius kollégium seniorja ment Szőkefalvára papnak, onnan Kálba, majd Tordaszentlászlóra, s később 1735—1743 között Tordán volt pap.¹² A könyv tehát — amennyiben ezt az azonosítást elfogadjuk — még azelőtt *Dersi* birtokába jutott, hogy a kolozsvári kollégiumból Szőkefalvára ment volna. Magával vihette Szőkefalvára, de még ugyanott eladhatta, ugyanis 1718-tól már új tulajdonossal találkozunk, *Árkosi Ferenc*cel. Őröla tudjuk, hogy még 1747-ben is Szőkefalván volt pap,¹³ s talán azonos azzal az *Árkosi Ferenc*cel, aki 1721-ben Kissáronon *Petrytyevity Horváth Boldizsár* tanítója volt.¹⁴

Ezután *Herepei István* alpestesi, majd lozsádi református lelkészé¹⁵ lett, akinek hagyatékát 1771 júniusában árverezték el Nagyenyeden. Itt vásárolta meg *Sófalvi József* (1745—1794), a kolozsvári református kollégium későbbi tanára, mielőtt külföldi tanulmányútra indult volna.¹⁶ *Sófalvi Enyedi* könyvét mint érdekes vallástörténeti munkát szerezte meg, erre vallanak megjegyzései, lapszéli kommentárjai is. Így például *Richard Simon Histoire critique du Vieux et Nouveaux Testaments*¹⁷ c. munkájából és *Johann Jacob Schulteus Dissertatio Theologica Inauguralis*-ából idézi az *Enyedi* tételeire vonatkozó kritikai észrevételeket.

Sófalvi halála után egy ideig lappang a könyv, hogy azután *Jakab Elek* gyűjteményében bukkanjon fel. Az ő adománya révén került a keresztúri gimnázium tulajdonába. Jakab a könyvet újraköttette, a címlapot, mely az idők folyamán megrongálódott, restauráltatta, a lapszéleket befuttatta arannyal.

II. Ez a példány¹⁸ enyhén rongált, szövege azonban teljes, bőrkötése elég jól ellenállt a százados hányattatásoknak.

Az első bejegyzés *Márkosfalvi Pétertől* származik, aki talán a kolozsvári unitárius kollégium diákja lehetett, ugyanis 1626-ban vásárolja 5 forinton, de még ugyanabban az évben továbbadja 13 forintért (!) *Köpeczi Miklósnak*. Valószínűleg Köpeczi is megvált tőle a következő évben, mert egy más kézzel rájegyezve áll az I. kötéstábla belső oldalán: *Emptus d.30 fl.1.anno 1627 calend Maij 16*. Az elsőnek említett Márkosfalvi Péter származhat ugyanabból a családból, mint a fejedelmi kancellária titkára, Márkosfalvi Márton, de Trócsányi Zsolt figyelmeztet rá, hogy a „családnevek“ nagyrésze a XVII. században még a szülőhelyből képzett, éppen ezért nem szükséges az azonos nevek esetében kötelezően rokoni kapcsolatokat gyanítani.¹⁹

Köpeczi Miklós, teljesebb nevén *Köpeczi Beke Miklós* 1626-ban a kolozsvári unitárius kollégium seniorja volt. Később lengyel egyetemeket látogatott és 1632-ben visszatérve megint seniorja lett az iskolának. Az ő nevéhez fűződik az iskola diákjainak lázadása még ugyanabban az esztendőben Joachim Stegmann rektor ellen. Köpeczi Beke a kolozsvári Házsongárdi temetőben állott sírköve szerint 1635-ben hunyt el.²⁰

Legismertebb tulajdonosa *Szentábrahámi Mihály* (1684—1758) unitárius püspök, aki csupán a nevét jegyezte be a könyv címlapjára, elhallgatva a szerzés vagy a birtoklás időpontját. 1824-ben *Raffaj Dániel* (1797—1842 után) újszékelyi unitárius lelkész²¹ birtokában van Enyedi műve. Raffaj ebben az évben örököl vagy szerez nagyobb könyvtárat, ugyanis majdnem minden könyvében ez az évszám szerepel. (Persze, könnyen megeshet, hogy 1824-ben rendszerezi könyvtárát és látja el kézjeggyével gyűjteménye darabjait.) A Raffaj család a keresztúri gimnázium pártolói közé tartozott, több tagja is ebben az iskolában járt. Nem tudjuk pontosan megállapítani, kinek a révén került be a könyvtárba Enyedi híres munkája.

III. Ez a könyv²² a sárospataki-gyulafehérvári református kollégium könyvtáráé volt a XVII. században. Mint ismeretes, a kollégium 1671-ben menekült Sárospatakról Erdélybe és Apafi Mihály fejedelem rendelete alapján telepítették le a száműzött iskolát az üresen álló kollégiumi épületbe Gyulafehérvárott. Enyedi György *Explicationes*-e mindenesetre a kollégium erdélyi korszakában került a könyvtárba, mert a címlapon a beírásban világosan áll *Liber Illustr[issimi] Scholae P[articulae] Albensis*, márpedig ez a fajta possesszor-bejegyzés csak 1671 és 1716 között volt érvényben a könyveiken, azután a kollégiumot száműzték Gyulafehérvárról is a császári hatóságok. Az iskolát két esztendei bolyongás után a marosvásárhelyi fogadta be, s egyesítésük révén lett az utóbbi kollégiummá.²³ A gyulafehérvári kollégium könyvállománya 1716 és 1718 között eléggé szétszóródott, akkor vált ki sok más könyvvel együtt Enyedi György munkája is. Több tulajdonos kezén megfordulhatott, míg végül *vargyasi Molnár (Boldisár) György* csehétfalvi unitárius lelkész gyűjteményében kötött ki. Személyében a keresztúri gimnázium könyvtárának első adománytevőjét tisztelhetjük. Jóformán minden könyvébe

a következő dedikációt írta be: *Ab anno 1798 Illustri Gymnasio Unitariorum in Szekelly Keresztur Architectato confertur sub anathemate perennaliter à Reverendo Domino Ecclesiaste Georgio Boldisár de Vargyas oriundo m.p.*²⁴

IV. 1677-ből ismerjük e példány²⁵ legkorábbi tulajdonosát, *Dersi V[eresz?] Györgyöt*,²⁶ 1793-ból *Szilágyi Mihály* nevével találkozhatunk, akinek igen szép könyvtára lehetett, hiszen csak az 1701 előtt megjelent munkák közül több mint húsz darab került Keresztúrra. Pontosan ismerjük viszont annak a személyét, akinek ajándékából a könyv a gimnázium tulajdonába került: *Farkas György* (1800—1882) szentgericei pap és marosköri esperes 1845-ben 19 másik könyvvel együtt adta az iskola könyvtárának.²⁷

V. Az ötödik darab²⁸ első bejegyzése talán a legérdekesebb, ez ugyanis eldönti végérvényesen a nyomdászműhely kérdését, ahol a könyv készült. Már Szabó Károly is feltételezte a nyomdai jegyek alapján, hogy ifjabb Heltai Gáspár műhelyéből került ki a könyv.²⁹ Ezt az RMNy is megerősítette.³⁰ A könyvünk címodalán a következő fekete tintával írott szöveg olvasható: *Reverendo D. Johanni W. Pastori Ecclesiae Thordanis Caspar Heltaj Typ. mittebar 1608.*

Több következtetés is levonható ebből a beírásból:

— annak ellenére, hogy Enyedi könyvét, melyet Thorockai Máté rendezett sajtó alá, 1599-ben megégették³¹ Kolozsvárott — a munkát már kiadása idején igen „veszedelmesnek“ tartották a trinitáriusok —, még 1608-ban is elegendő példány volt található a Heltai-féle nyomdában, ha ifj. Heltai Gáspár egy példányt W. János tordai lelkésznek küldhet.

— Heltai 1608-ban még typographusnak nevezi magát, ami összevág Herepeinek azzal a megállapításával, hogy csupán 1611 körül adja át nyomdáját leányának és vejének, Hosszú Tamásnak, midőn Heltait városi jegyzővé választják Kolozsvárott.³²

— W. János lelkipásztor személyét is sikerült tisztáznunk. *Varsolczi János* tordai unitárius papról van szó, aki egyben Torda-Aranyos köri esperes is volt, s ki körülbelül 1602-től 1608-ig működött Tordán lelkipásztori minőségében. Már 1607-ben Kolozsvárra hívták papnak, de az egyházi főhatóság rendelete alapján még egy évig Tordán kellett maradnia. Tehát a könyvet még Kolozsvárra költözése előtt, mint tordai pap kapta (erről tanúskodik Heltai Gáspár saját kezű dedikációja). *Varsolczi János* 1608 második felében Kolozsvárra távozott, s mint az ottani magyar eklézsia papja halt meg 1628. III. 9-én.³³

A következő tulajdonos neve már 1633-ból tűnik fel. *Jánosfalvi János* tehát *Varsolczi* halála után szerzi meg a könyvet, valószínűleg annak hasonnevű örökösétől minden bizonnyal Kolozsvárott, minthogy ifj. *Varsolczi János*nak még van egy példánya e könyvből.³⁴ Hajlunk arra a feltevésre, ismerve Enyedi könyvének nagy jelentőségét a XVII. századi unitárius egyház életében, hogy a munka amolyan *tankönyvként* forgott közkezen e században a kollégiumban, s elsősorban latin nyelven, minthogy ez az oktatás nyelve is, annak ellenére, hogy 1619-től magyar nyelven is megjelent. Ezt látszik alátámasztani az, hogy XVII-ik századi tulajdonosai csak néhány évig birtokolják mint diákok, ezután tovább adják ifjabb társaiknak. (Vö. II példánnyal is.) *Jánosfalvi* után egy *Miskolczi János* tűnik fel, szintén ebből az időszakból.

A könyvnek nagy értéke van, ezért szinte minden birtokosa igyekezett beírni nevét a példányba. Valószínűleg még több possesszorra akadtunk volna, ha Ferenczi János 1782-ben nem csináltat az elrongyolódott kötéstáblák helyett újakat 48 dénárért.

1730-ból a következő bejegyzésre bukkanunk: *Nunc autem postremo dabitur mihi Danieli Bölöni ministro Enlakiensi à Paulo Biro ejusdem loci 1730*. Bölöninek is feltűnhetett az egymást követő tulajdonosok sorozata, mert alig titkolt büszkeséggel írja rá a címlapra: *Hic liber multos Dominos habent, tandem mihi dabit Danieli Bölöni 1730 die 3 Januarij*. A 18-dik századból még Tordátfalvi Sámuel neve merül fel a tulajdonosok között, anélkül azonban, hogy tudnánk, melyik évben szerezte meg Enyedi könyvét. Végül a már említett várfalvi Ferenczi János az utolsó ismert birtokosa, mielőtt a székelykeresztúri unitárius gimnáziumhoz kerülne. Várfalvi Ferenczi már 1779-ben megszerezte a könyvet, s 1782-ben újraköttette. (Egy Ferenczi János 1787 és 1789 között torockói mester, majd ugyanott lekipásztor, honnan 1794-ben Kolozsvárra megy, de 1815-ben visszatér előbbi szolgálati helyére. Az azonosítás azonban nem teljesen bizonyos, mert a torockói mestert Benczédi alsójárai előnévvel emlegeti, s 1779-ben ez a Ferenczi János még diák lehetett a kolozsvári unitárius felsőiskolában.)³⁵

Várfalvi Ferenczi gyűjteményéből még három, a XVII. század folyamán megjelent könyv került be a székelykeresztúri könyvtárba: Zsám-boki János *Antonii Bonfini Historia Pannoniae* (Köln, 1690), Meffret *Sermonum I—III* (uo., 1625) és Kirchmann, J. *De Funeribus Romanorum Libri quatuor* (Braunschweig, 1661).³⁶

Jelen közleményünk előzetesként íródott a Művelődéstörténeti Tanulmányok valamelyik jövődő kötetében napvilágot látó nagyobb dolgozatunkhoz, melyben a keresztúri gimnázium egykori könyvtárának teljes feldolgozását közreadjuk.

JEGYZETEK

1. Sándor János, *A székelykeresztúri Unitárius Gymnasium történelme*. Székely-Keresztúr, 1896, 256—257.
2. *ibidem*, 8—10.
3. *ibidem*, 12.
4. *ibidem*, 15—16.
5. *ibidem*, 256—257.
6. Trigautius, Nicolaus P. *De Christiana Expeditione apud Sinas Suscepta ab Socjetate Jesu. Ex P.P. Matthaei Riccio eadem Socjetatis Commentarius libri V...* Augustae Vindellicorum, apud Christophorum Mangium, M.D.CXV. 4^o Könyvtári jelzete 02646.
7. Dima—Drăgan, Corneliu, *Biblioteca unui umanist român. Constantin Cantacuzino Stolnicul*. București, 1957, passim.
8. *ibidem*, 13.
9. *ibidem*.
10. Sándor János, *i.m.*, 254, 256—58. Lásd még Sebestyén Mihály *O carte din biblioteca Stolnicului Constantin Cantacuzino* (megjelenés előtt), ill. uő. *Kínától Székelykeresztúrig = A Hét*, 1981, július 10. (26. sz.)
11. Könyvtári jelzete 02168. Jakab Elek könyveinek katalógusában a 126. sorszám alatt található (MS 0352).
12. Benczédi Gergely, *Tordai unitárius papok*, = *Keresztény Magvető* 23, (1888) 92.
13. uő., *A szökefalvi ekklézsia története*, = *Keresztény Magvető* 12 (1877), 155.
14. *Keresztény Magvető* 21, (1886), 29.
15. Szinnyei József, *Magyar írók élete és munkái IV*. Budapest, 1896, 750—751.

16. Henk van de Graaf, G., *A németalföldi akadémiák és az erdélyi protestantizmus a XVIII. században 1690—1795*. Kolozsvár, 1979, 238.
17. Megvan a marosvásárhelyi Teleki könyvtárban is a munka rotterdami kiadása (Leers R.) 1685—93 közötti évekből, negyedréti. Jelzete Tq 35a/1—5.
18. Jelzete 2037/02168 I. dpl.
19. Trócsányi Zsolt, *Erdély központi kormányzata 1540—1690*. Budapest, 1980. 204.
20. Herepei János, *Adattár a XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez III*. Budapest—Szeged, 1971. 502—504.
21. Pálmay József, *Udvarhely vármegye nemes családjai*, Székelyudvarhely 1900, 193.
22. Jelzete 2037/02168 III. dpl. Kötése pergament kéziratból van, a XVII. század elejéről származik. Ép, teljes példány.
23. Zoványi Jenő, *Protestáns egyháztörténeti lexikon*. Budapest, 1977, 234—35, és Koncz József, *A marosvásárhelyi evang. reform. kollégium története*. Marosvásárhely, 1896, 113—176.
24. idézi Sándor János is, *i.m.*, 254.
25. Jelzete 2037/02168 II. dpl. Bőrkötés, a könyv bordája hártya.
26. Pálmay, *i.m.*, 253—254.
27. Sándor, *i.m.*, 256. Lásd még Jakab Elek, *Farkas György élete és jelleme*, = *Keresztény Magvető* 17, (1882) 208—216.
28. Jelzete 2037/02168. IV. dpl. Teljes, XVIII. századi félbőrkötés, aranyozott virág-; mintás borda.
29. RMK II. 281.
30. RMNy 836.
31. Gál Kelemen, *A kolozsvári Unitárius Kollégium története (1568—1900) II.*, Kolozsvár, 1935, 387.
32. Herepei, *Adattár... III*, 458.
33. Benczédi Gergely, *Tordai unitárius papok*. = *Keresztény Magvető* 23, (1888) 86.
34. Gál Kelemen, *i.m.*, 516.
35. Benczédi Gergely, *A torockói iskola és tanítói*, = *Keresztény Magvető* 27, (1892) 208.
36. Jelzetei: 02786; 02134; 03256;

SZÓSZÉK — ÚRASZTALA

JAKAB DÉNES

EGYÜTT — EGYÉRTELEMBEN

1Kor 1, 10

A végtelen idő újabb határköve mellett állunk. Hátunk mögött elmaradt egy esztendő és előttünk áll egy új. Ami elmúlt, annak minden történetét ismerjük, ami előttünk van az ismeretlenség kódében, az esetlegességek sejtelmes körvonalaiban mutatkozik csupán.

Vajon mi lesz ebben az esztendőben? — kérdezzük újból úgy, ahogy minden évben kérdezni szoktuk.

Minden lehetséges és semmi sem lehetetlen, érezzük. És mégsem állunk kétségbeesve, mert reménységünket mindenekfelett Istenbe helyezve, indulunk el az újesztendőbe. Nem szüntünk meg bízni az isteni gondviselésben. Ennek tanúbizonysága éppen az, hogy most itt a templomban valamennyien együtt imádkozunk az újesztendő első óráiban. Isten gondviselése mellett bízunk az emberiség jóra való törekvésében, és ezen felül érezzük személyes felelősségünket a jövővel szemben.

Vajon mi lesz az új évben? — a kérdés eldöntése tőlünk is függ. Mert ugyan vannak rajtunk kívül álló súlyosabb tényezők, melyek életünket, sorsunkat meghatározzák, mégis hangsúlyozni szeretném személyes magatartásunk fontosságát ebben a kérdésben.

Pál apostol üzenetét ez új esztendő indulásakor így visszhangozom: bármi lesz, bármi legyen osztályrészünk az új évben, mindig legyünk együtt, legyünk egyek.

A közöttünk levő egység vallásos alapja az egyistenhit. Ebből következik az emberiség testvérisége. Ilyen vallásos meggyőződés alapján ismétlem meg az evangéliumi felhívást: az új évben legyünk az egység, a közös megegyezés, a közös sorsvállalás élő és öntudatos tényezői, válláserkölcsei elveink szellemében, önnön érdekünk teljes szolgálatában.

Legyünk együtt-egyértelembe, mi unitáriusok sajátosan egyéni és egyetemes vonatkozásban. Az unitáriusok összetartása eddig is közismert vonás volt, nemcsak egy kisebb közösségen belül, de általánosságban is. Mi elég kevesen vagyunk ahhoz, hogy nem engedhetjük meg magunknak a pártoskodás és széthúzás fényűzését. Történelmi múltunk erre tanított, és jelenünk is ezt rója feladatul: legyünk egyek, egyértelembe.

Közülünk az egyik jobb, a másik gyengébb anyagi helyzetben él; egyik félreeső falucskában, a másik nagy városi közösségben; egyik többet, másik kevesebbet bír elméjében a világ kulturális kincséből. Függetlenül minden különbségtől, nekünk tudnunk kell egymásról, szívünkben kell hordoznunk egymás gondjait, oda kell tennünk vállunkat egymás terhének hordozásához.

Egymást szeressétek. E vallási követelményt először saját magunk között kell valóra váltanunk, hogy önszeretetünk mértéke szerint tudjuk szeretni azokat is, akik hit- és életfelfogásunktól távolabb állnak.

Legyünk együtt mi vallásos emberek mind, akik különböző felekezetek tagjainak számítjuk magunkat.

Közülünk legtöbben keresztényeknek nevezik magukat. Jézus nevére és tanítására hivatkozunk. Egy Bibliát olvasunk, egy Miatyánkot mondunk. Különböző utakon, de ugyanazon cél felé haladunk. Építünk hidakat egymástól elválasztó különbségek mélységei felett, mert arról ismer meg mindenki, hogy Jézus tanítványai vagyunk, ha egymást szeretni tudjuk. Tőlünk nem idegen az a vallásos törekvés, hogy bekapcsolódjunk az egyetemes keresztény, az egyetemes vallásos élet vérkeringésébe és közösséget vállaljunk minden Istenben hívó emberrel, hogy mások hite által mi is épüljünk.

Legyünk egyik-együtt országunk minden állampolgárával. „Az önzés összetöri a vallási, emberiségi összetartás törvénytábláit.“ Nekünk pedig egy a hazánk, egy család tagjai vagyunk; mindig azt kell elkerülnünk, ami szétválaszt, és mindig azt kell keresnünk, ami összekapcsol. Jólétünk, haladásunk, békénk, boldogságunk elválaszthatatlan egymástól. Legyünk együtt-egyértelemben a bölcsők mellett, a menyegzőkön és a koporsók mellett. Legyünk együtt a munkában, a közszolgálatában, legyünk együtt az imádkozásban.

Boldog vagyok, hogy ma itt valamennyien együtt vagyunk. Ez a tény bátorít fel tovább harsogni az apostoli felhívást.

Itt alkalmunk van meghallgatni egymás szívének dobogását, és összehangolni, hogy szívünk egyszerre dobogjon. Itt alkalmunk van szemügyre venni egymás lépteit és egymáshoz igazítani lépéseinket. Itt alkalmunk van felmérni egymás sorsát, egy egész esztendőre egymáshoz kapcsolni sorsunkat. Itt alkalmunk van mérlegre tenni egymás terhét, és vállainkat odatenni azoknak terhe alá, akiké nehezebb, mint a miénk. Itt alkalmunk van meghallgatni egymás szavát és összhangba hozni szavainkat, hogy megérthessük egymást. Itt alkalmunk van közös nevezőre hozni különböző feladatainkat és céljainkat, hogy együtt munkálkodjunk. Ma mindnyájan kezét fogunk egymással, amikor „Boldog új évet“ kívánunk.

A kézfogás a kölcsönös bizalomnak, jóindulatnak, barátságának a jelképe. Valószínű, még abból a korból származik, amikor minden ember fegyvert hordozott. Az előrenyújtott kéz akkor azt jelezte, hogy nincs fegyver nálam, jó a szándékom. A kézfogás a közös célban való megegyezésnek is a jelképe. Ma, amikor valamennyien kezét nyújtunk egymásnak, jelképesen szólva, ne is engedjük el egymás kezét. Maradjon összeforva az a kéz, mely ma kezét fogott, s kéz a kézben induljunk egy szívvel, egy ütemben lépve, egymáshoz kapcsolt életsorsban, egymás terhét hordozva egybecsendülő szóval, a közös nevezőre hozott cél felé!

„Ha a fák egyszerre rügyeznek, tavasz van“. — Hozzon ez az esztendő boldog tavaszt az egységre való törekvés eredményeképpen.

Tudjuk, hogy a világ nem lehet uniformizált hadsereg. Tudjuk, hogy minden virágnak más az illata, más a színe és a gyümölcse, de mégis látjuk, hogy mennyire fontos, hogy „értsük meg egymást“. Ezért idézem Pál apostolt: „Kérlek... titeket Atyámfiaim, hogy mindnyájan

egyképpen szóljatok és ne legyenek köztetek szakadások, de legyetek teljesen egyek, ugyanazon értelemben és ugyanazon véleményben“.

Vajon mi lesz az új évben? — ezt kérdeztük. Mit felelhetünk rá? Csak annyit: bármi lesz, mi legyünk együtt és egy értelemben. Ha jó, ha szerencsés, ha sikeres, ha gazdag lesz az újesztendő; közös lesz az öröm, s az egyéni örömök a közösségben meghatványozódnak. Ha nem várt veszedelmek érnek, azokat együtt könnyebben elviseljük. Fogjunk kezét, hogy bátran és bizó reménnyel induljunk a jövő felé. Ámen.

KISS KÁROLY

A MEGBÍZATÁS FELELŐSSÉGE

2Tim 4,5; Hós 6,6

A megbízatást mindannyian, akik az evangéliumot hirdetjük, s akik az evangélium munkájában részt veszünk, — úgy érzem — Istentől kapjuk. S kaptuk ezt a megbízatást népünkért, az emberért.

Minden ember, aki erre a földre születik, bizonyos feladatot, megbízatást kell hogy betöltsön az élet valamely területén. A legegyszerűbb munkástól a legmagasabb tisztséget betöltő emberig; a család egyszerű tagjától a családfőig, s az emberi közösség, a társadalom tagjától annak vezetőjéig. Amilyen mértékben sikerült helytállnia, megbízatását teljesítenie, attól függ tisztessége, elismerése. De nemcsak a külső elismerés, hanem elsősorban benső lelki nyugalma, életének igaz emberi értéke.

Szent és áldott minden igaz-emberi feladat, amelyet becsülettel, teljes odaadással, felelősségérzettel tölt be az ember. De számunkra legmagasztosabb az a feladat, amire nekünk Jézus adott példát. Amire Pál apostol figyelmezteti Timoteust és figyelmeztet minket: „az evangélista munkáját cselekedd, szolgálatodat teljesen betöltsd.“

Mit is tett Jézus? Járnai tanította a bénákat, látni a vakokat, bizni a kétségbeesettet, a kicsinyhitűt. És mutatta az utat — elől menve, maga után hívta az embert. Felemelte az elcsüggedtet, a megfáradtat; nem a testét... a lelkét, hogy a test is utána emelkedjék. S tette ezt olyan egyszerűen, magától értetődően, mint ahogy kinyílik egy virág, szépséget árasztani erre a világra. S olyan szeretettel, megértéssel, melegséggel, mint ahogy lemosolyog a Nap — minden emberre.

Miért tudta ezt tenni? Honnan volt ennyi ereje? Mert megingathatatlan, rendületlen, erős hite, bizalma volt Istentben. Istentben, aki mint szerető atya, szereti az embert. Az Ő akarata az, hogy jó legyen gyermekének az élete ezen a földön. S ezt az akaratot követte Jézus. Magában hordozta és cselekedte.

És bár ő is sokszor csalódott az emberben, bizalmát nem vonta meg; bizott, hitt az emberben, szerette az embert.

Hallotta ő is a Hózeás próféta ajkán keresztül szóló isteni kijelentést: „Szeretetet kívánok én és nem áldozatot.“ És meg is értette, mert halló füllel, nyitott szívvel hallgatta.

Jelen volt a mindennapok életében, a saját szemével látta a gazdag embert, aki fölöslegéből áldozott; a szegény asszonyt, aki filléreivel szeretetéről, ragaszkodásáról tett bizonyosságot. S megértett valamit, valami lényegest, hogy az életet, a világot, Istent s az embert kell másképp tekinteni és aszerint tenni, cselekedni. — Szeretni kell! Mert aki szeret valakit, vagy valamit, annak nem áldozat az adás, önmagából, erejéből, idejéből, vagyonából, — hanem öröm és kiteljesülés. Ezért tudta mondani: az én igám gyönyörűséges és az én terhem könnyű.

És mert teljesen átélte hitét, érezve életének, megbízatásának felelősségét, — hirdette — „Ne gondoljátok, hogy jöttem a törvénynek vagy a prófétáknak eltörlésére. Nem jöttem, hogy eltöröljem, hanem inkább hogy betöltsen.“ Betöltsen azzal, hogy szeretet kell Istennek, hogy szeretetre vágyik az ember, hogy a legfőbb parancs: Szeresd az Istent és szeresd az embert! És hogy ezt nemcsak mondani, cselekedni is kell. Teljes hitellel mondhatta, példát adtam tinéktek, hogy amiképpen én cselekedtem, ti is úgy cselekedjetek.

A baróti hegyek lábánál, Erdővidék egyik legkiesebb fekvésű falujában, Kisbaconban született, élt és alkotott a magyar mese- és mondavilág összegyűjtője; a nép igazi vágyát kifejező mesék költője és az igazságért mindig sikraszálló közíró: Benedek Elek.

Ez az ember nemcsak a gyermekek és felnőttek áldott emlékezetű Elek-apója, de az írástudók és a jézusánítvány felelősségét érző s a felelősségtudatban cselekvő-élő ember volt. Csontjai ott porladnak élettársával együtt, 53 éve, a Benedek-kúriával szemben levő dombon, a temetőben. De szelleme-lelke, igaz emberi magatartása és tanítása él és hat.

A temetőben márványkövön, a bibliai Ruth szavai hirdetik — egyik oldalon — a hűséges élettárs magatartását; „Ahová te mégy, oda megyek...“ A másik oldalon, az író, az ember vall magáról: Jézus tanítványa voltam, / Gyermekekhez lehajoltam / A szívemhez fölemeltem / Szeretetre így neveltem.

Le kell hajolni mindenkire szeretettel s a szívünkhöz fölemelni. De lehajolni, felemelni és szeretni csak az tud, akinek olyan alázatos szíve van, mint Jézusnak és a hite hegyeket, embereket tud mozgatni. Aki tudja, hogy ezt a hitet és szívet nem azért kapta, hogy mint a rest szolga elássa, csak magának tartsa, hanem gazdagítsa, kamatoztassa.

Benedek Elek élete delén, 34 éves korában írja az akkor 8 éves fiához, Marcellhez a „Testamentum“ sorait. Figyeljük csak meg, mennyire jézusi szellemű, mennyire evangéliumi tanítású minden szava: „Ha csak magadra gondolsz, ha csak magad sebé fáj, menj a rengeteg erdő mélyébe, lakjál a vadak s nem az emberek között. Élj vad gyümölcsön, sebedet gyógyítsd füvekkel; így is lehet élni, amíg haláloed órája üt. De ha az emberek között élsz, vedd ki a magad részét minden igaz, becsületes, jogos küzdelmükből.“

Mintha Jézus mondaná, mit ér a só, ha megízetlenül? Mit ér a láng, ha eltakarják, ha világa nem mutat utat? Mit ér a te hited, ha cselekedetei nincsenek, ha nem érzed annak szent felelősségét, hogy embernek teremtettél?

És szól tovább a „Testamentum“, arról, hogy hovatovább szegényszámba megy, ha valaki derék férj, hűséges családapa, otthont megbecsülő gazda.

Kinevetik, kicsúfolják azt, aki egészen egyszerűen szeretni képes! „Hát ne félj, ne szégyellj szeretni, fiam!“, mert „Én nem félek, hogy kifogyok a szeretetből...“

Ebben a nyugtalansággal telített, háborgó, sokszor önmagunkat nem találó, sok áldozatot követelő életünkben szól hozzánk az apostol figyelmeztetése: „az evangélista munkáját cselekedd, szolgálatodat teljesen betöltsd!“ És szól ugyanakkor Hózeás szavával Isten, népünk, egyházunk: „szeretetet kívánok én, nem áldozatot!“ Mit tudunk felelni? Tudjuk, mint kell és hogyan kell tennünk! Miért vagyunk hát nyugtalanok, háborgók?! Miért érezzük áldozatnak azt, amit teszünk?! Miért nem tudjuk mondani Jézussal együtt egész hittel, őszintén: az én igám gyönyörűséges, az én terhem könnyű?! Válaszolja meg ezt ki-ki önmagának! De kell, hogy megértsük, átérezzük és teljes felelősségében felfogjuk; megbízatásunk van, hívó embereket bíztak reánk, hogy vezessük, az életben járni tanítsuk. S ez olyan megbízatás, amely egész embert, egész életet kíván. Szeretetet, teljes odaadást, teljes szolgálatot!

Valamikor hitet tettünk: Hiszünk uniórius egyházunk hivatásában. Ezt a hivatást, amely az ember szeretete, felemelése, életének Isten mellett és Isten segítségével való tökéletesítése, nekünk kell teljesítenünk, megélnünk és cselekednünk! Megbízatásunkat megköszönni Istennek azzal, hogy méltóak legyünk mindig a Jézus-tanítványi névre, méltóak legyünk Isten és a nép szeretetére! Ámen.

GÖNCZ MIHÁLY

ZÁKEUS

Lk 19, 1—10

Jézus tanításában világosan állapította meg az ember életének rendeltetését az istenfiúságban. Elérése érdekében adja ki az örök időkre szóló emberi jelszót: a tökéletesedést. Ennek szolgálatába állítja minden tanítását.

Evangéliumának lényegét, célkitűzését, annak megvalósítását a Zákeus története mutatja a legjobban.

Gazdag ember volt, de vagyonát törvénytelen úton szerezte. Az emberek megvetették, kiközösítették, mert a rómaiaknál hivatalt vállalt, és azt embertársai zsarolására, csak a maga javára használta fel. Lakásában akkori mértékkel mérve minden megvolt, ami pénzzel megszerezhető, de a ház ura „nem találta helyét a világban“. Házát elkerülték, gyűlölték, a vele való érintkezést egyenesen bűnnek tartották. Családja gyermekei is ki voltak közösítve. Zákeus mindezt megkövesedett

lélekkel túrta, és fényűzésben, kényelemben, az anyagiakban való dús-kálódásban akart feledést keresni.

Gazdag volt, de boldogtalan. Ez a szívében állandósult hiányérzet megnyilatkozott családjá és embertársaihoz való viszonyában is. Élete inkább pokol volt, mint áldás. Azt a sok köteléket, ami az anyagi világhoz kötötte, a maga erejéből képtelen volt elszakítani. Bizonyára minden pénzt megadott volna, hogy szívének nyugalmat szerezzen, de magától nem tudott rájönni, hogy a megfejtés benne van.

Jézus, mikor Jeruzsálembe ment fel, útjába ejtette Jerikó városát is. Jerikó kapujánál meggyógyította a vak Bertimeust. A gyógyítás híre pillanatok alatt elterjedt. Arról Zákueus is tudomást szerzett, és nagy érdeklődéssel várta a próféta érkezését. Jézus is ismerte hírből Zákueust. Tanítványai és jerikói barátai sokat beszéltek neki a vámszedő kapzsiságáról.

Így találkozott Jerikó egyik leggazdagabb, de legboldogtalanabb embere Jézussal. Ő jött az úton és Zákues ott ült a fán. Tekintetük találkozott. Jézus most is kész volt a segítségre. Kiérezte Zákues tekintetéből szívének sóvárgását, Zákueust rabul ejtette a feléje sugárzó szánakozó szeretet. Amikor Jézus odaért, felnézett és így szólt hozzá: „Zákueus, szállj le hamar, mert ma a te házába kell megszállnom.“

A vámszedő nem akart hinni a füleinek; boldogan szállott le a fáról, és sietett haza, hogy vendégét méltóképpen fogadhassa. Jézusnak Zákueus házához való menetelét minden bizonnal zúgolódás, méltatlankodás, megbotránkozás kísérte.

Jézus ígérete szerint elment Zákueushoz, és hosszasan elbeszélgetett vele. Beszélgetésük eredményeképpen Zákueus ezt mondta Jézusnak: „Uram, íme vagyonom felét a szegényeknek adom, és ha valakitől valamit kizsaroltam, visszaadom neki a négyszeresét.“

Az író csak a csattanókat jegyezte fel: Zákueus kitörését és Jézus nagyszerű következtetését, amit abból levont. A kettőjük között lefolyt beszélgetés nagy része előttünk ismeretlen.

De ha ismerjük Jézus tanításának, példázatainak összességét, egy kis képzelőerővel, lélektani következtetéssel megtaláljuk annak nyitját, hogy mit mondhatott Jézus, aminek alapján Zákueus bűnnel, vérrel, könnyel szerzett vagyonát kész lett a szegényeknek adni, és ha valakitől valamit kizsarolt, négyszeresen visszaadni.

Miután Zákueus elpanaszolta rossz életének minden következményét, boldogtalan életének keserűségét, szívének fájalmát, lelkiismeretének vádját, Jézus, mint annyiszor, előtte is bizonyára feltárta a boldog élet megvalósításának titkát és lehetőségét. Rámutatott arra, hogy a jó Isten akarata az, hogy gyermekei állandóan tökéletesedjenek, egymással béke-szeretben és szeretetben éljenek. Figyelmeztette Zákueust, hogy a gazdagság és vagyon túlzott szeretete anyagiassá és önzővé teszi az embert, ki-öl a szívből és a lélekből minden nemes indulatot. Viszont aki lelki kincseket gyűjt, igyekszik azt embertársaival is megosztani, s akkor igazán boldog, amikor azt látja, hogy embertársai is gyarapodnak lelki értékben. Megismertette vele megváltozásának és felemelkedésének útját. Rávette, hogy szakítson addigi szívtelen, rossz életével és magatartásával, tegyen bizonyosságot az aranyszabályról: „Amit tehát szeretnétek,

hogy az emberek veletek cselekedjenek, ti is ugyanazt cselekedjétek velük, mert ez a törvény, és ezt tanítják a próféták.“ Így lesz minden ember élete összhangban a jó Isten akaratával. Így lesz az ember istenfia és munkatársa; ez a föld pedig Istenországa. Aki ezt nem tartja be, vétkezik önmaga és Isten ellen.

A jézusi evangélium így kapott helyet a Zákeus szívében, aki megtörtén, könnyes szemekkel találta meg a helyes élet útját. Megígérte, hogy szakít eddigi életével, ezentúl igaz és jó ember akar lenni. Megbánva vétkeit, elhatározta, hogy azokat jóvá fogja tenni.

A Jézussal való beszélgetés hatása alatt Zákeus reátalált Istenre. Kővé vált szíve új életre támadt. Megérezte, hogy a szeretet nélküli szív a legnagyobb átok. A szerető, meleg szív a legnagyobb boldogság forrása, s jó cselekedeteivel élete a leggazdagabb boldogítás mindenki számára.

A Jézussal való találkozásnak az a legszebb, leglátványosabb eredménye, hogy Zákeus az új életért, üdvösségéért felszámolta egész múltját.

Hogy mi volt Zákeus további sorsa? Nem tudjuk. De a történetből világosan következtethetünk arra, hogy Jézus tanítása visszhangot fogott, felszínre tört a Zákeus szívében eddig elnyomott érzés: a szeretet. Zákeus más lett az emberekhez, ha azok nem is változtak meg hirtelen vele szemben. Szíve tele lett boldogsággal, mert megtalálta életének igazi értelmét.

Amikor pedig szívét elárasztotta ez az általa addig ismeretlen érzés, annak eredményeképpen tudta mondani azt, amit mondott.

Jézus örömmel hallgatta Zákeust és boldogan mondta: „Ma lett üdvössége ennek a háznak“; „Mert az Emberfia azért jött, hogy megkeresse és megmentse, ami elveszett.“

A régi baj ma is sok vonatkozásban megvan. Korunk emberének sem az a hibája, hogy szegény, tudatlan, gyenge, fejletlen, hanem az, hogy életének boldogságát igen gyakran a földi javak megszerzésében keresi, és annak érdekében sokszor a „cél szentesíti az eszközt“ jelszó vezet. Ennek eredményeképpen bilincsbe veri szívét, elhallgattatja lelkiismeretét, beszennyezi becsületét és pillanatnyi előnyökért áruba bocsátja, eltékozolja legszentebb értékeit. Így lesz anyagiassá és önzővé, mely kiül minden nemes indulatot a lelkéből.

Amikor szinte naponként hallunk, látunk, olvasunk megrázó eseteket arról, hogy otthonok lesznek pokollá, családi közösségek bomlanak fel, gyermekek kerülnek kitagadásra, öreg szülők válnak elhagyottá, egymástól barátok, embertársak távolodnak el, megdöbbenve ébredünk rá, hogy sok ember valahol eltévesztette életmenetét. Elveszített boldogságának romjain felsír a kietlen pusztasággá vált lelke, hogy megértés, szeretet, üdvösség költözzék életébe.

Zákeus története komoly figyelmeztetésre, hivatásunk, munkakörünk, kötelességünk áldott betöltésének kötelező voltára eszméltet a jézusi evangéliumon keresztül. Vajha sok-sok emberi hajlékban hangozhatnék fel a jézusi örömezenet: „Ma lett üdvössége ennek a háznak.“ Amen.

PÁL ANDRÁS

BERDE MÓZES EL NEM MÚLÓ ÖRÖKSÉGE

Ebben a pillanatban végig vonul előttem Berde Mózes élete, szorgalmas munkássága, takarékosága, jó unitáriussága. Remegő szívvel tekintek a Berde serlegre és az emlékek szárnyán visszatérek a múltba, visszatérek Berde Mózzsal való első találkozásomra!

Mintegy 53 évvel ezelőtt, egy borongós őszi napon, édesanyám behozott engem is a kolozsvári unitárius kollégiumba. Mivel késő este volt, a kapus az előcsarnok egyik félreeső részében helyezett el csomagjainkkal, szalmazsákkal.

Az előcsarnokban két mellszobrot pillantottam meg. Közelebb mentem és láttam Brassai Sámuel és Berde Mózes. Amint szembenéztem Berde Mózzsal, mintha azt kérdezte volna: Hát te öcsém honnan jöttél? Néma válaszem: a Székelykő alól, Torockóról. És akkor Berde Mózes szelleme mondta: Ügyelj öcsém, mert a régi torockóiak szorgalmasak, takarékosak és jó unitáriusok voltak. Ne hozz szégyent reájuk! És ez az intellemt végigvonult diákéveimen, tanárságomon és egész életemen.

Az első találkozásom után még nagyon sokszor találkoztam Berde Mózes szellemi és anyagi hagyatékával a két kollégiumunkban, a Berdecipóval, a Berde-kenyérrel, majd mint tanár Székelykeresztúron a Berdebizottsággal, a Berde-gyerekekkel.

Berde Mózes ezelőtt 166 évvel, 1815-ben született Laborfalván, és ezelőtt 89 évvel, 1893-ban halt meg Kolozsváron. Szülőfalujában, a laborfalvi falusi iskolában tanult meg írni, olvasni és számolni. A falusi iskola után előbb Székelykeresztúron, majd Kolozsváron folytatta tanulmányait. Középiskolai végzettsége után Marosvásárhelyen szerezte meg az ügyvédi oklevelet.

Iskolai évein át meghallgatta és megtartotta édesanyja tanácsait, intelmeit, és kitűnt szorgalmával, jó tanulásával, magaviseletével, takarékoságával. Már iskolai éve alatt igyekezett magán és szülein segíteni munkavállalásaival. Kézügyességével, magántanítói tisztségével keresetret tett szert.

Közéleti tevékenységét mint ügyvéd Kolozsváron kezdte meg. Az 1848-as eseményekben értékes tevékenységet fejtett ki. Előbb mint országgyűlési követ, majd mint kormánybiztos megszervezte Háromszék önvédelmét. Részt vett az agyagfalvi székely nemzeti gyűlésen is.

A szabadságharc bukása Berde Mózeset is bűjdosásra kényszerítette. Rendezte anyagi ügyeit, és önként jelentkezett a hivatalos szerveknél. A hadbírótság előbb halálra, majd 4 évi josefstadti várfogságra ítélte. Kiszabadulása után folytatja közéleti munkásságát.

Volt országgyűlési képviselő, majd földművelésügyi miniszteri osztálytanácsos, bár legszívesebben magángazdaságokban, jószágigazgatói tisztségben csillogtatta kivételes tehetségét. Közéleti sikereit elősegítette gyors felfogása, kitűnő emlékező tehetsége, megbízhatósága, igazságos-

sága, szónoki tehetsége. Vitatkozásaiban, beszédeiben soha senkit meg nem bántott.

Közéleti munkása mellett, különösen nyugalomba vonulása után, nagy és értékes munkát végzett az egyházi életben is. Volt egyházi főtanácsos, egyházi képviselő tanácsos, jogtanácsos, jószágfelügyelő elnök, a jogi-, nevelésügyi- és pénzügyi-bizottság elnöke.

Minden megbízatását buzgalommal és odaadással teljesítette. A meg-tisztelő egyházi megbízatást nem címnek, kitüntetésnek, hanem köte-lességekkel járó hivatásnak tekintette.

Berde Mózes szegény székely legényként kezdte az életet és mint Erdély egyik gazdag embere fejezte be. Nagy vagyonát szorgalmas mun-kával, fősvénységig menő takarékossgal, kitartással és erős akarattal szerezte meg.

Ma, amikor Berde Mózesre emlékezünk, be kell mutatnunk lelke mélyén rejlő kincseit is, amelyeket életében annyira rejtegetett, és ame-lyek halála után magasra emelték nevét és emlékét.

Elete kezdetén nagy célt tűzött maga elé, hogy egyháza és a tehet-séges, szegény gyermekek élvezzék munkája gyümölcsét. Ennek a célnak szentelte erős akarátát. Legendák szólnak Berde Mózes önmegtartóztá-tásáról, igénytelenségéről. Ez kitűnt a háztartásából, lerítt ruházatáról. Lemondott erős akarattal a családi élet örömeiről is életcélja elérése érdekében. Lelke mélyén rejlő kincs volt a lelkiismerete is. Ezt maga így fejezi ki: „Az embernek saját lelkiismerete a legjobb barátja, bírója és vezére; lelkiismerete jelölheti meg a legbiztosabb utat.“

Lelki kincsei közül kiemelkedő a vallásossága. Berde Mózes kap-csolatot, összhangot tudott teremteni vallása és gyakorlati élete között. Vallása is élet, cselekvés, munka, az Isten és ember szolgálata volt.

Berde Mózes kettős örökséget hagyott reánk. Az egyik a hatalmas anyagi, a másik a szellemi hagyaték. Anyagi hagyatéka annak idején meghozta a maga gyümölcsét; középiskolánk építésében, száz és száz szegény sorsú tanulóknak kenyérrel való, valamint a tanulás anyagi fel-tételeinek biztosításában.

Számunkra ma az anyaginál nagyobb érték szellemi hagyatéka, mely nekünk utat mutat. Ez az örökség a maradandóbb, mert ez biz-tosítja a jövőndőt. Megmutatja, hogy ki-ki a maga életében tűzhet ki magasztos célokat, erős akarattal azokat végre is hajthatja. Megmutatja, hogy hallgassunk a lelkiismeretünkre, mindenki annyit tegyen egyhá-záért, amennyit a lelkiismerete sugall, megmutatja, hogy mindenki tehetsége, képessége szerint járuljon hozzá egyházi életünk fejlődéséhez. Megmutatja, hogy áldozatkészségünk, takarékoságunk és összetartozá-sunk a Berde-hagyaték fő feltétele.

Ma, 53 év után a kollégium előcsarnokában most is ott áll mellszobra. Az idén 425 évet jubiláló iskola folyosóin megforduló növendékeknek és látogatóknak tudtul adja, hogy a századelőn felemelt épület tégláiban a Berde öröksége mint Kőműves Kelemenné hamva örök időkre beépült.

E serleg és jelképesen ennek bora azt adja tudtul, hogy szellemi öröksége az Unitárius Egyház egyházi és világi szolgálóinak lelkébe épült bele. Ez a szellem kötelez hivatásra, lemondásra, a közösség szol-gálatára, a tanulás és haladás, a fejlődés lehetőségeinek a megragadására.

Emelem a Berde-serleget azzal, hogy ha nem is lehetünk mind Berde Mózsák, de igyekezzünk hasonlóak lenni hozzá.

Mikor a Berde-serleget magasra emelem és Berde Mózsza szelleme előtt egyházi Főtanácsunk nevében meghajlok, ürítem a serleg borát az egyházért, és minden áldozat meghozatalára kész unitárius közszellem tiszteletére!

TÖRÖK ÁRON

AZ ÚR HEGYÉN GONDVISELÉS

1Móz 19,17; 22,14

A felolvasottak hallatára két — mindannyiunk által jól ismert — ótestamentumi történet elevenedik meg lelki szemeink előtt. Az egyik Sodoma és Gomora pusztulása, a másik Ábrahám megkísértése. Mindkét történet hozzánőtt gyermekségünk óta vallásos életünkhöz és szemléletünkhöz, s míg egyfelől Isten mindenhatóságának, másfelől irgalmas és könyörületes voltának, atyai szeretetének igazolása, bizonyságaképpen áll előttünk ma is.

Amikor ezeket a történeteket olvassuk vagy hallgatjuk, nem feledkezhetünk meg arról, hogy azokat egy közel háromezer évvel ezelőtt élő nép istenhite, vallásos felfogása alkotta meg, s mint ilyenek csodás, hihetetlenek tetsző elemeket is bőven tartalmaznak. Így nincs okunk fölényesen rámosolyogni a lehetetlennek tűnő részletekre. Ehelyett figyelmünket arra a világosan kifejezésrejutó vagy a történetek mélyén jelképesen meghúzódó eszmei mondanivalóra kell fordítanunk, mely ma — évezredek után is — megrendítően időszerű figyelmeztetés, megszívlelendő áldott tanítás az Istent kereső, vallásos lélek számára. Ez pedig egészen röviden így fogható össze: Istennek, a mi jó Atyánknak a pusztulások és próbatételek idején is gondja van azokra, akik Őt — mint azt Jézus tanította — „lélekben és igazságban imádják“. Öltalmazza és megmenti azokat, kik igaz gyermekeiként alázattal hajtának fejet akaratuk előtt, s az általa mutatott életutat járva, hívő lélekkel imádkoznak és felelősségérzettel, becsületesen dolgoznak az Ő országáért, a szeretet, békesség, egyetértés és jóakarát kiteljesedéséért a földön.

A történelem folyamán korszakalkotó változások idején sokszor kényszerült menekülésre az ember. E megrázó, idegfeszültséggel telített állapot szomorú emlékek egész sorát teremtette meg egyének és közösségek esetében egyaránt. Látszólag, felületesen ítélve meg, oknélküliek és céltalanok voltak ezek a menekülések, alapjában véve azonban — a legtöbb esetben — indokoltak, szükségszerűek és céltudatosak, mert nemcsak a félelem és bizonytalanság érzése kísérte azokat, de egy szent meggyőződés is, miszerint az életet s annak anyagi, szellemi, erkölcsi értékeit mentik át ezáltal a jövő számára a hontalanságot vállalók.

Így menekültek a hatalom és zsarnokság, a türelmetlenség és elfogultság üldözöttjei a 15. és 16. század szellemi és lelki megújulásának idején, egyrészt éppen a vallásszabadság és türelem földje: Erdély felé! Így bujdosnak a különböző népek vérbefojtott szabadságharcainak nagy vezéregyéniségei minden időben. Így indultak el a világháborúk

megriasztottjai — ki tudja hányan?! — békés otthonok tűzhelye mellől a nagyvilágba.

Minden menekülés, minden bujdosás a mélységből a magasságba vezetett. Legalábbis így hitték és remélték azok, kiknek osztályrészül jutott ez a meggondolkoztató, rendkívüli élettevékenység. A hegyre igyekeztek, a magasságokba akartak feljutni, hol — hitük szerint — védelmet talál az üldözött, sorsproblémákkal vívódó, eszményeket, álmodat; igazságot, békességet és szabadságot kereső ember.

Mindennapi életünk erőfeszítéseinek és küzdelmeinek útján csak ritkán mérjük fel, hogy a szó igazi vagy jelképes értelmében milyen óriási fontosságú szerepe van a hegynek. Gondoljunk Nőéra, kinek bárkája az Ararát hegyen kötött ki; Mózesre, kinek prófétai élete a Sinai hegyen pecsételtetett meg, s kit meghalni is a hegyre, Nébó hegyére vezérelt az Úr; Józsuéra, kinek ugyanitt teljesedett be bölcsességgel a lelke, hogy vezetésben méltó utódja lehessen nagy elődjének, s a negyven évi pusztai vándorlás után az annyira áhítozott győzelemhez juttathassa népét. Gondoljunk Salamonra, kit bölcs és tökéletes szívvel áldott meg az Isten, s ki híres templomát hálából a Jeruzsálem melletti Mória hegyén építette meg. Gondoljunk a régi görögökre, kik az Olimposzt, mint Zeusz trónját tisztelték. Figyelemreméltó e nép hitregéinek közismert hőse, Szűszifusz is, akit arra ítélnék az istenek, hogy szabadsága fejében, rettenetes erőfeszítések árán, hatalmas sziklát görgetve maga előtt, jusson fel a hegyre. Vagy miért ne szólnának népünk egyik nagy fiáról is, Körösi Csoma Sándorról, ki álmodat látott valamikor, s ez az álom hívta, úzte Kelet ismeretlen világa felé, egészen a tibeti hegyek égbenyúló magaslatáig. Szerzte a világon kolostorok, várak, templomok és menedékházak épültek és épülnek ma is — általunk nagyon jól ismert rendeltetéssel — a hegyen.

Ott épült hajdan Déva vára is, a csendes Maros partján s börtöncellájában fejeződött be az a hatalmas, drámai fordulatokkal teljes életküzdelem, melynek szabad vallásunkat és anyaszentegyházunkat köszönhetjük.

De mindezek mellett hadd hivatkozzam a názáreti Jézus példájára, kinek megkísértése s egyben prófétai elhivatása „igen magas hegyen“ történik a Lukács evangéliuma szerint s ki — amint arról az újszövetségi iratok tudósítanak — közel húsz esetben megy fel a hegyre imádkozni, pihenni, új erőt gyűjteni, egészben látni nemcsak a tájat, de nagyszerű küldetésének igazi lényegét és feladatait is.

Vallásos életünk útja is felfelé, a magasságok felé vezet, felülemelkedni igyekszik a mindennapok völgyekbezárló, sűrű ködön s a tiszta eszmények, igaz emberi érzések és gondolatok fennsíkjait keresi, szépségeit kutatja. Más szóval a mi hegyre való igyekvésünk egyet jelent azzal a vággyal és törekvéssel, mely állandóan többre, jobbra, Isten lényegének és akaratanak teljesebb megismerésére, lényének odaadóbb imáadására, egyszersmind Jézus életpéldájának megértésére és buzgó követésére indít; áldozatkészségre, egyistenhitünk bátor megvallására, türelmes felebaráti szeretetre s általános emberi feladataink önzetlen, felelősségteljes vállalására és betöltésére sarkall szüntelen.

Nem könnyű ennek a felfelé ívelő vallásos életútnak a járása, mert nem elénk simul, de bennünk fut ez az út. Kinná lombosodik sokszor nemes emberi küzdelmünk, s mi mégis azt mondjuk: ám legyen! csak

teljes emberarcunk végre megszülessen! Csak tavaszodhassunk Isten akarata szerint, s lehessünk végre az Ő boldog békesége!

Ennek a nagyszerű célnak érdekében együtt kell imádkoznunk és dolgoznunk. Én azt akarom, hogy a hegyremenekülésben, gondviselés-keresésben a mai napon is tovább vezesselek és segítslek benneteket. Szeretném éppen ezért most is kézzel — szóval megsimogatni arcotokat, lelketeket. Szeretném összehangolni szívem dobbanását a tiétekkel, hogy szálljon a magasságok felé a szeretet himnusza, az egyetértés és békeség életizé, zengő dala. Szeretném felkutatni és egyesíteni öntudatokat szikráit, akaraterőtök molekuláit, jóságotok cseppjeit, ragaszkodásokat kristályzemcséit, hitetek és imádságos életek minden áhítatát, hogy egybeolvadva, unitárius életünk általuk teljesebbé legyen s vállalhassa a hegyen épített város, az életet ízesítő só, s mindenkinek egyformán világító fény drága szerepét ma is! Ezért hívlak most is: jöjjetek velem a hegyre, hogy megmaradjatok, s az Isten oltalma, gondviselése megpihenjen rajtatok.

Tudom, hogy a hegyen is érik próbák az embert. Jézussal az élen, éppen a mi nagy eszményképeink élete, sorsa a bizonyság rá, hogy Isten közelségében sem szűnik meg minden fájdalom, nem heged be minden seb, nem hull le vállunkról és szívünkről a kereszt! De rendületlenül hiszem és meggyőződéssel hirdetem, hogy a hegyen, ahol lángragyúl az Istent őszintén áhító lelkek csipkebokra, ahol testi és lelki látásunk horizontja megnő és kitágul, ott a fájdalom nem éget annyira és életterheink hordozására, emberi feladataink teljesítésére, szent eszmények szolgálatára erőink megkétszereződnek. Isten azért, mert hiszünk benne, szeretjük és imádjuk őt, nem vonja ki emberi világunkból a szenvedést, de megtanít arra, hogy őt áldva, nevelő akarata folytán és segítségével tökéletesítsük életünket!

A hang keletkezéséhez az szükséges, hogy a hanghullámok a fül dobhártyájába ütközzenek. Amennyiben ez nem történik meg, abban az esetben csak hanghullámok maradnak, de nem jön létre hang. A szín keletkezéséhez szükséges, hogy a fényrezgések tükröződjének a szemben, különben nem jön létre szín, csupán az éter sivár rezgése marad.

Ahhoz, hogy az ember teljes életű ember legyen, az szükséges, hogy a jóság hanghullámai, a szeretet fényrezgései beleütközzenek szívébe, egész életébe és erejüknél fogva átfomálják őt és istenfiává nemesítsék. Visszaadják neki áldott lehetőségét annak, hogy önmagát egyre értéke-
sebbé, tökéletesebbé dolgozza ki!

Becsüljük meg ezt a lehetőséget, ami csak nekünk embereknek adatott, lázas igyekezettel siessünk a hegyre, hogy életünk minden körülményében részesei lehessünk egy Istenünk áldott gondviselésének. Amen.

KÖKÖSI KALMÁN

TE VAGY AZ AZ EMBER

2Sám 12,7

Két ótestamentumi „nagyembert“ fogok bemutatni, akiknek egy sorsdöntő és elhatározó találkozása szolgáltatta az alap gondolatot.

Azt hiszem, hogy Dávid királlyal kapcsolatosan mindenkinek gyermekkori emlékei vannak. Milyen rokonszenves volt a kis Dávid, amikor

legyőzte a gúnyolódó Góliátot, és milyen kedvesen csengenek fülünkben „a zsoldáros király“ énekei.

Felnőtt fejjel azonban többet és mást tudunk róla. Tudjuk, hogy tehetséges hadvezér és sikeres uralkodó volt. Nem csoda, hogy népe az ő uralmát tekintette a legdicsőbbnek, s ő lett az ószövetségi történelem legkiválóbb alakja, akinek sikerült egyesítenie népét. Ő adott jelentőséget Jeruzsálemnek azáltal, hogy fővárosává tette, és a frigyládát oda vitette. Innen van, hogy később a zsidók nemzeti és vallásos eszményeinek a képviselője lett, úgy hogy a zsidó nép vallásos énekeit, a zsoldárokat is neki tulajdonították.

Számunkra Dávid nem azért nagy ember, mert király volt, mert országa határa Egyiptomtól Damaszkuszig terjedt, s mert népe nemzeti és vallásos eszményeinek a képviselője lett. Dávid király ember volt, s mint ember: apa. Egyik fia, Absolon fellázadt ellene, és sikerült neki oly nagy pártot szereznie, hogy a király kénytelen volt menekülni. Csapatái azonban szétszórták a lázadókat, s Absolont megölték.

Szorongó szívvel várta a híreket. S mikor látta, hogy a hírmondó közeledik, nem volt türelme megvárni, míg hozzáérkezik, messziről kiáltott neki: „Békével van-e Absolon, az én fiam?“ „Olyanok legyenek az én uramnak, a királynak minden ellenségei, mint a te fiad“, szólt a hírmondó.

Mikor Dávid megértette, hogy a fia meghalt, nagy jajszóval siratni kezdte: „Szerelmes fiam Absolon, édes fiam, édes fiam Absolon, bár én haltam volna meg te helyetted. Absolon, édes fiam, szerelmes fiam...“

Dávid, mint ember bűnös is volt. Megkívánta hűséges vitézének a feleségét, s hogy megkaphassa, a biztos halálba küldte a vitézt.

Ekkor lépett közbe a másik „nagyember“, a korabeli próféta, Nátán. Megjelent a királyi palotában. Ment azzal a szent meggyőződéssel, hogy őt az Úr küldi. Megállott a király előtt, s így kezdett példázatban beszélni: Két ember élt egy városban, egyik gazdag, a másik szegény. A gazdagnak igen sok juha és ökre volt. A szegénynek pedig semmije sem volt egyéb egy kis báránkjánál, melyet vett és táplált, s felnevelkedett nála gyermekeivel együtt; saját falatjából evett és poharából ivott és keblén aludt, és neki olyan volt, mintha leánya volna. Mikor pedig vendége érkezett a gazdagnak, sajnált az ő ökrei és juhái közül hozatni, hogy a vendégnek ételt készítsen belőle, hanem elvette a szegénytől az ő bárányát, és azt főzette meg a vendégnek.

Akkor felgerjedt Dávid haragja a gazdag ellen, és mondta Nátánnak: „Él az Úr, hogy halálnak fia az az ember, aki azt cselekedte.“ Haragtól szikrázó szemeiben ott volt a sürgető parancs, azonnal mondd meg ki volt, aki így mert cselekedni!

A próféta felemelte a fejét, minthogyha természetben megnőtt volna. Hangja félelem nélkül tisztán csendült: „Te vagy az az ember.“

Elhangzott az ítélet visszavonhatatlanul. Betöltötte a nagy termet és visszhangzott az oszlopos csarnokban, majd vészjóslóan elült. Aztán csend lett, félelmetes csend. Talán most kiált szörnyű haragjában a király, jönnek a vitézek, megragadják a prófétát s hurcolják a börtönbe, hogy aztán fejét vegyék. De nem, nagy csendben halkan, de meggyőződéssel szól a király: „Vétkeztem az Úr ellen“. A próféta a helyzet magaslátán, erkölcsi erejének a tudatában szól: „Az Úr is elvette a te bűnödöt, nem fogsz meghalni.“

Nagy volt Dávid, mert benne a királyt legyőzte az apa, a bűnös embert a megbánó, megértő ember. Nagy volt a próféta, naggyá tette az erkölcsi bátorság és a kötelesség teljesítése.

Íme, így történt két ótestamentumi „nagyember“ találkozása. Az alapgondolat, mely találkozásukból származik így szól: Te vagy az az ember. Jézus gyakran előnkbe áll, nem úgy, mint a próféta állott a király elé. Annak ajkán a kemény ítélet szava csendült, Jézus ajkán ott van az irántunk való szeretet, megértés, szánalom és megbocsátás szava. Ilyenkor mondja újra meg újra a hegyi beszédet, a példázatokat, szebbnél szebb, igazabbnál igazabb tanításait az Isten és az emberek iránti szeretetről, a megbocsátásról. Ki meghallgatja, ki nem. S kik meghallgatják, azoknak egy része érdeklődéssel, nagyrésze kényszeredetten. Néha megjegyezzük: milyen megható, mennyi igazság van benne. De akadnak-e fiatalok, kik mikor a tékozló fiú példázatát hallják, megkérdezik: Ki az az ember? Azokhoz biztosan szól Jézus. Te vagy az az ifjú, aki tékozlod a drága életet, az időt, egészségedet, tehetségedet, a szülői szeretetet, az otthon áldásait. Alig várod, hogy túltedd valahogy magad napi munkádon, hogy kereshesd a léha szórakozást, a futó élvezetet és múlt örömet. Mikor akarsz komoly ifjú lenni? Mikor akarsz megemlékezni az Úrról? Azt hiszed, a fiatalság örökké tart? Olyan az, mint egy rövid álom. Egyszer csak arra ébredsz, hogy elröpültek a drága évek, s neked nem maradt más utánuk, csak a keserű íz szájadban és az önszemrehányás a lelkedben.

Jöjj és tanuld meg, hogy Isten szereti a mosolygós, derült lelkű embert. Azt akarja, mind ilyenek legyenek gyermekei. De a tartós örömmel és igaz boldogságnak a lelki feltételeit magadnak kell megszerezned. Ezt pedig ifjúságod idején kell elkezdni!

Akadnak-e emberek, kik mikor hallják a gonosz szolga történetét megkérdezik: Ki az az ember? S akkor Jézus ismét szól: Te vagy az, aki elvárod, hogy minden adósságot elengedjék, hibáidat elnézzék, hogy mindenki jó, igaz, megértő, elnéző legyen veled szemben, de alig léptél kettőt, te ellenkezőleg cselekszel. Amilyen érzékeny és igényes vagy, épp olyan kíméletlen tudsz lenni. Jöjj és tanuld meg: „Amint akarjátok, hogy az emberek veletek cselekedjenek, ti is aképpen cselekedjétek azokkal!“

Akadnak-e emberek, kik mikor hallják a konkolyhíntő példázatát, megkérdezik: Ki az az ember, ki így cselekedett? Te cselekedtél így, hallják felébredő lelkiismeretükön keresztül Jézus szavát. Te hintetted el a békétlenségnek, bizalmatlanságnak, nyugtalanlásnak, féltékenységnak, a rágalmazásnak konkolyát szomszédod, ismerősöd, embertársad, rokonod lelkébe, családi életébe, munkájába. S tetted ezt meggondolatlanul, könnyelmű szavaddal, rágalmaddal, vagy szándékosan, cinikusan, kárörömmel, irigységből, vagy bosszúból.

Jöjj és tanulj meg vigyázni minden kiejtett szavadra, mert nem tudod, hogy egy-egy meggondolatlanul, könnyelműen kiejtett szó hol és mennyit rombol és jóvá lehet-e tenni!

Akadnak-e emberek, kik mikor hallják a Hegyi beszéd mások megítéléséről részét, megkérdezik: Hát van olyan ember, aki mást elítél, kárhoztat, olyan hibáért, amelyik benne fokozottabb mértékben megvan? Ilyen ember vagy te is, szól Jézus. Hányszor nézed a szálkát, amelyik a te atyádfiának a szemében van, s a gerendát, amelyik a te szemedben van, nem veszed észre.

Jöjj és tanulj meg: „Ne ítéld, hogy ne ítéltess“. Jöjj és tanulj meg együtt mondani a költővel: „Istenem, add, hogy ne ítélek / Mit tudom én honnan ered, / Micsoda mélységből a véték, / az enyém és a másoké. / Az egyesé és a népeké. / Istenem add, hogy ne ítélek, / Istenem add, hogy ne bíráljak, / Erényt, hibát és tévedést, / Egy óriási összhangban lássak. / A dolgok olyan bonyolultak, / És végül mégis mindenek, / Elhalkulnak és kisimulnak, / És lábaidhoz együtt hullnak, / Istenem add, hogy soha ne ítélek.“

Ébresztgessük Jézus szellemét önmagunkban, hogy figyelmeztessen, ha felednők: „Te vagy az az ember“. Ámen.

KÖKÖSI KÁLMÁN

PÉLDÁVAL NEVELJETEK

Jn. 13, 15

Egy elsőgyermekes, fiatal család hozta el kisfiát, hogy bemutassa Istennek és a gyülekezetnek.

S talán nem is annyira a gyermeket, mint inkább saját lelküket tárják fel a gyermekáldás után: Nézd, Uram Isten, milyen meghatódva fogadjuk a gyermeket, akit adottál. Alázattal köszönjük a nagy megbízatást. Boldog örömmel vállaljuk: minden erőnkkel azon leszünk, hogy méltóak legyünk a nagy megbízatáshoz. Nézzétek emberek, hittestvéreink, szerelmünk gyümölcsét. Segítsetek nekünk mind, hogy jó és boldog emberré neveljük.

Nincsen az emberi életben kapcsolat, amelyik érzésekben olyan mély és gazdag legyen, mint a szülő és a gyermek viszonya. Mikor egy kisedet ide hoznak a templomba, lelkünk megtelik a legmélyebb érzésekkel. Együtt érzünk azokkal, akiké a gyermek, ki most itt van közöttünk. Ugyanakkor lelki szemeinkkel látjuk a miénkeket, a mi apróságainkat, fejlődő gyermekeinket s még halott gyermekeinket is. Újra átéljük irántuk való szeretetünket, értük való kapcsolatainkat, bennük való örömeinket és bánatunkat.

S így mind egyesülünk most e közös megható érzésben.

A gondviselő Isten sok szép és nagyszerű feladatot ad az embernek. Mindezek között a legszebb a gyermeknevelés. Gondoljátok el, milyen nagy bizalom és kitüntetés Istentől az, hogy reánk bízta az élet csodáját, azzal, hogy formáljuk, szépitjük mindaddig, míg ember lesz belőle.

Látjátok, milyen kicsi, gyenge testecske, mint egy virágszirom. Eből kell erős, munkabíró, küzdőképes embert faragni. Látjátok, most csak kis szikra még az értelem. Ezt kell lánggra lobbantani és táplálni, hogy majd az élet minden területére bevilágítson. És látjátok, még csak

feslő bimbó van a lélek helyén. Ezt kell gondozni, hogy a hit, szeretet, erény, becsület jóillatot árasztó lelkévé nyiljék.

Az emberformálás könnyű és mégis nehéz feladat. Könnyű, mert nem kell hozzá ékes szó és nagy tudomány; nehéz, mert kell hozzá példaadás.

A gyermek nem annyira azt cselekszi, amivel szóval, intéssel, fegyelmezőssel tanítják, hanem azt, amit lát és hall. Márpedig a gyermek sokat lát és sokat hall. Attól kezdve, hogy kinyílik lelkének kifelé néző ablaka, sok mindent megfigyel és utánoz.

Példás környezetet kell teremteni a gyermek számára a családban. A szülők, kik gyermekeiket jól akarják nevelni, megelőzőleg magukat kell neveljék. Olyanná kell lenniük, amilyenné a gyermeket akarják formálni.

Nemcsak a gyermeket kell küldeni a templomba, hanem a szülőknek is rendszeresen el kell járniuk oda. Meg kell fogni a gyermeknek a kezét, s így szólni hozzá: Gyere menjünk, gyermekem, a jó Isten házába.

Nemcsak oktatni kell a munkás élet, a szorgalom áldásaira, hanem munkásnak, szorgalmasnak kell lennünk magunknak is, hogy ezt lássa a gyermek.

Nemcsak tanítani kell arra, hogy milyen jó a szép beszéd, az egymás iránti gyöngédség, tisztelet, hanem minden nap példát kell mutatni erre.

Nemcsak magyarázni kell, hogy rendben, tisztán kell tartani otthonunkat, környezetünket, önmagunkat, öltözetünket, hanem ezt gyakorolni is kell.

A nevelés legeredményesebb módszere a példaadás. „Mert én példát adtam néktek, hogy miképpen én cselekedtem veletek, ti is aképpen cselekedjetek.“

Gyermekeitek most még egészen kicsi, legtöbb idejét otthon, a családban tölti. Amint nő, kikerül az otthon kapuján, előbb csak játszani, azután óvodába, iskolába tanulni. Ezekre a helyekre pedig utca vezet. Ott embereket lát, hall az élet különböző megnyilvánulásaiban, kedvezőtlenekben is. Ezek mind hatást gyakorolnak reá. Játsszótársakat, barátokat szerez, jól nevelteket és rosszul nevelteket egyaránt. Ezeket szívesen utánozza. Az is elkövetkezik, amikor több időt tölt az otthonon kívül, mint a család körében. Ellenőriztétek majd a családon kívüli környezetét is. Az utca hatását legtöbbször nem tudjátok kivédeni, de ellenőrizni és ellensúlyozni igen.

Beszédem kezdetén a szülőkkel mondtam: Emberek segítsetek nekünk, hogy gyermekünket jó és boldog emberré neveljük. Most ezt így alkalmazom: Emberek, viselkedjétek úgy, ahol gyermekek vannak, hogy jó példát mutassatok.

A gyermekért elsősorban a szülők felelősek, azután a többi hozzátartozók, nem utolsósorban a keresztszülők, végső fokon pedig minden ember, aki a környezetében él, s ennél fogva hatást gyakorolhat reá.

Örvendjétek a szép és nagyszerű megbízatásnak, amelyet a jó Istentől kaptatok és örvendjétek a kedves gyermeknek, de egy percig se feledjétek a vele járó kötelességet, melyre most elköteleztétek magatokat: példaadással kell jó és boldog embert nevelni gyermekeitekből. Ámen.

SZOMORÚSÁG ÉS ÖRÖM KÖZÖTT

Jn 16,21

Ma, március 8-án, a Nemzetközi Nőnapra emlékezünk. Felidézzük a kint és szomorúságot, az örömet és a boldogságot, ami azzal jár, hogy ember születik a világra. Mindnyájunk nevében mondja a költő: „Virágos ág az asszony élete, tavasszal könnyű szirmokkal tele. Ha jön az ősz, gyümölcsét megszedik, csupasz ágait vad esők verdesik, reszket, amikor tépázza a szél, de belső melege van, akár a vér. S mikor csillogó fátylat sző a hó, s belepi őt a puha takaró, a hantok alatt arról álmodik, hogy tavaszra virággá változik.“

Valóban virágos ág, gyümölcstelen ág, megszedett ág, vadesők verte viharok tépte ág — az asszony élete, de belső melege van, akár a vér, s a télben tavaszról álmodik. A kín és szenvedés árán is mindig az emberért örvendő és érte a legtöbb áldozatot hozó Isten gyermeke az asszony.

Ott van a Biblia első asszonya: Éva. Ő is a szomorúság és öröm között éli életét. Az Ószövetség szerint örömben kezdi életét az első pár ember. Isten gondoskodik mindenről, hogy az Éden-korszak valóban paradicsomi állapot legyen a földön annak, akit képére és hasonlatosságára alkotott. Nem tudnak azonban megmaradni ebben az ingyen boldogságban. Vágnak valami öröme, amiért maguk is tettek valamit, amiért meg kell küzdeni, meg kell szenvedni. Megkapták, amire vágytak. Az Ószövetség elbeszélése szerint büntetésből. Valójában az emberi fejlődés egyik állomásaként. — Orcád verejtékével egyed a te kenyeredet! — Fájdalommal szüld a te gyermekedet! — Ádám vállalja a verítéssel ízesített kenyeret. — Éva is vállalja a kint és a szenvedést — az emberért. Szomorúsága, szenvedése van, amikor Káin érkezik, de hamar elfelejti a kint afelett való örömeiben, hogy ember született a világra. Szomorúsága és szenvedése van akkor is, amikor Ábel érkezik, de újra elfelejti a fájdalmat afelett való örömeiben, hogy újra ember született a világra. Aztán a szomorúság és öröm váltogatja egymást — hiszen a gyermeknevelés ezzel jár, amíg férfiúvá nőnek a testvérek.

Amikor felnőnek a gyermekek, vajon megszűnnek-e a gondok? Vajon az ifjúkor után csak az öröm marad örökös vendégnek Éva szívében? Ó, nem! Mert mint mondják: kicsivel kicsi gond, kicsi szomorúság, naggyal nagy gond, nagy szomorúság jár. Éva szomorúsága akkor nő elviselhetetlen naggyá, mikor egyenletlenség támad a fiai között. Nem beszél a Biblia róla, hogy mekkora volt az anyai szív keserve, amikor a kisebbik fiúnak meg kellett halnia. Nincs megírva a gyermekét vesztett anya fájdalma, mert arra nincs szó és nincs fogalom még a Biblia írója lelkében sem. A tenger mélységét meg lehet mérni, de erre nincs mérték.

Éva fájdalmát csak azzal tudta Isten elviselhetővé tenni, hogy új vigasztalót küldött, a harmadik fiút. Séth születése is szenvedéssel, kinnal járt együtt. De elfeledkezett a szomorúságról újra, amikor látta,

hogy egy emberi élet lett a bére, jutalma az ő önként vállalt szenvedésének.

Aztán jött a sok öröme a sok bánat, a sok bánatra a sok öröm, míg végre a hantok betakarták, s a téli hó alatt is tavaszról álmodhatott.

A nő sorsa folytatódott Éva után is a bánat és a boldogság között. Mekkora öröme volt Hágárnak, mikor fia született, Izmael! Aztán mekkora volt szomorúsága, mikor eltaszította magától az apa fiastól. Egy kevés élelemmel és vízzel kitette a sivatagba, a halál torkába mindkettőjüket, sorsukra bízva őket. A gyötrelmes óra hamar el is jött. Elfogyott a víz és a fiú elalélt a szomjúságtól. Ám az Isten gondviselése nem hagyta el az anyát, az elbírhatatlan szenvedései közepette. Amikor Hágár tébolyító fájdalmában elszaladt, hogy legalább ne lássa gyermeke rettenetes halálát, egy forrást pillantott meg. Megelevenedett a fiú. Az anya öröme felváltotta az előbbi bánatot. Azóta is hirdeti az Írás, hogy nem kell a reményt elveszíteni: Istenben kell bízni — és ő a halálos szomjúságra forrásvizet fakaszt, örömforráshoz vezet a gyermekeit.

Mekkora öröme volt Jókebédnek, Mózes édesanyjának, amikor fia született. De milyen kevés ideig tartott ez az öröm. Hisz rádöbbsent hamar a kegyetlen parancsra, hogy minden zsidó újszülött fiút el kell pusztítani. Elhatározza, hogy el fogja rejtteni gyermekét, s titokban mégis felneveli. Gyékény kosarat fon, puha fészekként kibéleli, beleteszi fiacskáját és a Nílus-parti nádasban elrejtí. A többit Istenre bízva, s aki benne bíz, nem csalatkozik. Arra jár a fáraó lánya kíséretével. Észreveszi a kicsi fiút. Csak éppen egy jóra való dajkát kapjon, ő fel fogja nevelni. Jókebéd mindjárt jelentkezik is; így lesz saját gyermeke szoptató dajkája. Aztán jött egyik öröme a másik után, s egyik bánat után a másik, míg az ő élete is visszahanyatlott a föld porába, ahonnan vétetett, hogy minden télben tavaszról álmodják.

Mekkora öröme volt Jefte feleségének, mikor lánya született. És mekkora bánat szakadt rá, mikor már tündérszépre felnevelte. Az apa kemény harcokban edzett férfi volt, de leányát éppen úgy szerette, mint az anyja. Sokszor mutatott be Istennek hálaáldozatot érte, és megvédte volna még az oroszánok ellen is. Mégis önmaga okozta leánya halálát. Egyik csatája előtt megfogadta, hogy ha győz, azt fogja égő áldozattal Istennek feláldozni hálája kifejezéséül, aki udvaráról elsőnek szalad eléje. Mindenre gondolt, csak arra nem, hogy éppen forrón szeretett egyetlen leánya siet elébe gyermeki csókkal köszönteni győztes édesapját. Amikor meglátta leányát, tépni kezdte fájdalmában ruháját, átkozni önmagát e könnyelmű fogadásért. De az ígéretet teljesíteni kellett.

Az apa fájdalmánál csak az édesanya fájdalma volt nagyobb.

— Ó fájdalom, asszonyok fájdalma, mekkora a te mélységed! — Ó szeretet, édesanyai szeretet, mekkora örömet érdemelnél fájdalom helyett. S hányszor mégis kínszenvedés a jutalmad, ámi.

— Ha kérdeznénk, mit kívánsz ünneplésül, ami meghozná méltó boldogságodat, csak egyet mondanál: Béke! Ne legyen többé Káin-háború. Ne legyen többé irigységszülte háború. Ne legyen többé Faraó-háború. Ne legyen többé Jefte-háború. Ne legyen semmiféle háború. Béke, béke, béke legyen!

Egy asszony szavait idézem:

Nagy ősi vágy az asszonyok szívében, hogy átöleljünk minden megszégyent: hogy a szeretet forró kráterében egygé forrasszunk minden

nemzetséget; hogy ne legyünk többé már gyöngék, elhagyottak, prédái a kegyetlen viharnek, mint magános országutak fája! Kell, hogy a szívünk egymást megtalálja! Ha bőrünk barna, sárga vagy fehér, ereinkben egyként piros a vér s kezünk szorosán egybekapcsolódva, a földgolyót védőn átkarolja, mint egy végtelen élő koszorú, hogy ne legyen többé már háború.

Ezt a világbékét csak apák és anyák együtt vívhatják ki. A férfi-női egyenjogúságnak már a múlt század elején olyan szószólója volt, akinek neve ma is él ódaköltészetünkben: Berzsenyi Dániel. 1815-ben írta Dukai Takács Judithhoz: „Azok, kik embert szülnek és nevelnek, kik életünknek gyöngé bimbóit dajkáló karral őrzik forró keblükben s véröknek édes nedvével itatják; kik szebb korunknak ékes napjain rózsás kötéllel kapcsolnak magukhoz s lelkünket édes érzésben feresztik; kik ősz-korunkban reszkető fejünket ismét ölükbe vészik s dajkáló karral vezetnek életünk véghatáraihoz s ölelve tesznek át a halál ölébe — — nagy és dicső cél van nekik feladva! Mit vesztett a föld gyermeke, hogy a teremtés ily becses alapját (kinek szívéhez szívünk van adva), játéka kénye rabjává alázta! Int a dicső táj! Járd zengő ajakkal! Vezessen érző kebled Istene! Ölelje mirtusz barna fürtidet! Az égi Múzsák és Gráciák ölen álmodd el élted rózsálmait!”

Százötvenéves kívánság. S még ma sincs a világon mindenütt betöltve. Célkitűzésnek most is nemes feladat. Anyák, volt anyák, leendő anyák és ti, kiknek még az az öröm sem adatott meg, hogy sok szenvedések jutalmára ember szülessék e világra, fogadjátok el e napon imádságunkat, ünneplő szívünket. Virágos ág, gyümölcstelen ág, megszedett ág, vadesök, viharverte ág, téli hó alatt virágról álmodó ág! Áldjon meg téged az Isten! Ámen.

ADORJÁNI R. KÁROLY

ÉLETÜNK A FA SORSA

Jer 17,7—8

Duzzad a rügy az ágon, fakad az élet a fa törzsében, hogy újra szívünkbe tudatosítsa Isten örök törvényét: az élet soha meg nem szűnik. A fa lombja ráborul a Biblia világára is. A leírás szerint már a teremtés harmadnapján így szólt az Úr: hajtson a föld gyümölcsfát, amely gyümölcsöt hozzon az ő neme szerint. Az Ószövetségben az első emberpárt az Édenkert fái táplálják, védik. Mózes a szövetség táblái számára díszes ládát készítetett. Szigorú parancsba hagyta meg a honfoglalásra készülő népnek: „mikor valamely várost hosszabb ideig tartasz körülzárva... hogy bevegnyed azt, ki ne veszítsd annak egy élőfáját sem... emberé a mezőnek fája.“ A galamb olajfa zöldellő ágát hozta Nőének, jelezvén vele az özönvíz végét. Salamon, a bölcs király Libanon sudár cédrusaiból építette az Úr hajlékát. Illés próféta a pusztában álló ma-

gányos fenyő alatt búsulta el magát: „Elég! Most óh, Uram, vedd el az én lelkemet.“ Az emberi élet sorsát a fával mégis legszebben Jeremiás próféta jelképezi: „Áldott, aki az Ūrban bízik, olyanná lesz mint a víz mellé űltetett fa, amely a folyó felé bocsátja gyökerét, a gyümölcsozés-től meg nem szűnik.“

Az Ūjszövetségben Keresztelő János arra kérte Judea népét: terem-jetek megtéréshez méltó gyümölcsoöt. Jézus Isten országát a mustármag-hoz hasonlította. Ez a legkisebb az összes magvak között, de ha kikél, s felnő, hatalmasabb lesz minden fánál. Az ég madarai fészket raknak ágain. Magát a szőlőtőhöz, tanítványait a szőlővesszőhöz hasonlította. Utolsó imáját is fák között, az olajfák alatt rebegte el. Fák közül indult utolsó útjára. Vele beteljesült Jeremiás próféciája: „Áldott, aki az Ūrban bízik, olyanná lesz mint a víz mellé űltetett fa, amely a folyó felé bocsátja gyökerét, a gyümölcsozéstől meg nem szűnik.“

Lépünk ki a Biblia világából, tovább kísér a fa sorsa. Történelmünk fába van róva, fák között halad végig. Eleink fás ligetekben áldoztak, halottaikat oda temették el; a képmásaikat is fából faragták sírjaik felé. Török-tatár-dűlás idején, hegyeink ormán lármafák tüze lobbant fel. Egyik falu a másiknak így adott jelt a közelgő veszedelemről. A nép, ha nem volt más menedéke, fák közé, erdő sűrűjébe menekült; éhínség idején a fa gyümölcsoét ette. Ha ez is fogytán volt már, a fa kérgét hán-totta le, őrlötte lisztté, ebből sütötte keserű kenyerét. Régebben templo-maink egy része fából épült, de abból haranglábjaink legtöbbje. Az 1813-as összeírás szerint, az akkori kűkűllői kör 13 haranglábja közül hét fából készült.

A fa ráborul egyéni életűnkre is. Bölcsönket fából faragták. Alig léptünk ki annak öntudatlan világából, vesszőparipán lovagoltunk, fűzfa-sípöt fűjva. Legékesebben az ifjúkört jelképezi a fa. A Nyárád-mentén hűsvét hajnalán díszes szalaggal, hímes tojással szépítött zöld ág jelzi a leány ablakát. A májusfa állításának emléke még ott él sokaknak lelkében. Diákkori emlékeink között is szerepel egy hasáb fa. A kolozsvári unitárius kollégium növendékei bizonyára emlékeznek a három oldalú janitor-fára. Ott volt a 2-es, 25-ös, 15-ös dolgozószoba egyik szekrényének oldalán, attól függően, hogy ki volt a szobafönökök közül a soros janitor. Keskeny papírszeletekre rá volt írva a bentlakók névsora szobák szerint. Ezt ráragasztották a botra. Esti vacsorai szűnet után, amikor megszólalt a nyolcórás szilenciumot hirdető csengő, mindenki szobájába sietett helyét elfoglalni. A felűgyelő tanár vezetésével, a janitor kezében útjára indult a janitor-bot. Láttára minden diák vigyázba vágta magát, és amikor a botról nevét olvasták, — jelennel kellett felelnie. Ezzel a bottal nem fegyelmezték, nem büntettek, csak számon kértek. Helyeden vagy-e? Napközben nem történt-e valami kellemet-lenség veled? A névsor évről évre változott. Hiszen a kis diákból nagy diák lett. Őreg diák messze vándorolt az élet útján, de a janitor-fa maradt. Az egykori vëndiák, az Utunk szerkesztője adott hírt utoljára róla, évekkel ezelött a lap egyik számában, hogy ott találkozott vele a nagyenyedi múzeumban.

Fával jelképezik az emberi élet egyes állomásait. A gyermek még zsenge hajtás. Az ifjú virágos ág. Az életnyarán küzdő erős tölgy. Az öreg ember hulló falevél. Földi utunk végén is ott vár reánk a fa. Ab-ból készöl koporsónk is.

Nagy költőink életét, munkásságát is jelképezi a fa. Petőfi Sándor emlékét őrzi a koltói kastély kertjében a somfa. Ez alatt írta egyik legszebb versét, A szeptember végén-t. A tv. képernyőjén láthattuk a keresztúri körtefát, mely alatt utolsó estjét töltötte. Arany János a sziget tölgyfái alatt pihent élete alkonyán. Itt írta utolsó verseit, az őszikék-et. Kosztolányi Dezső éppen fának szegezte a kérdést: „Hova repül az ifjúság? / Feleljetek dús lombú fák.“

A fa nemcsak felelni, hanem kérdezni is tud. Van egy fa, amely ilyenkor húsvét előtt, böjti időben szól hozzánk. Gyökere nem a földbe nyúl, annál mélyebbre, a lelkek talajába. Ott nőhetett fel valamikor Libanon hegyén, cédrusok erdejében, ahonnan eleit templomépítésre viték. Neki ellenkező sorsot szántak. Éles fejszével azért vágták ki, hogy rügyet többet ne hajtson, ágat ne neveljen. Megsemmisülés, halál fájának, keresztnek ácsolták. S lett a legszebb rügyet hajtó, az örök élet fája. Ez szól ma hozzánk. Ez kérdi tőled: válladra tudod-e venni, úgy, ahogy egykor Jézus vette? Tudsz-e te is könnyeket törölni, sebet gyógyítani, a rosszat jóval fizetni? A követ kenyérral viszonzni? Életed nyugalma, lelked üdvössége attól függ, hogy kereszthordozó-e, vagy keresztácsoló leszel-e? Fel kell emelnünk a keresztet, hogy rajtunk is beteljesedjék Jeremiás próféciája: „áldott, aki az Úrban bíz, olyanná lesz mint a víz mellé ültetett fa, a folyó felé bocsátja gyökerét, a gyümölcsözéstől meg nem szűnnek.“

A fából idők folyamán sok eszközt készített az ember. Földjét valamikor faásóval túrta, faekével szántotta. Fából készítette gereblyéjét, mellyel illatos szénáját összegyűjtötte, szövőszékét, melyen ruháját szötte, asztalát, mely mellé letelepedett, családjával kenyerét elfogyasztotta. Minden eszközzel az életet szolgálta. Van egy eszköz, mely mégis mindegyiket felülmúlja. A híd. Valamikor ezt is fából készítették. Szűk hegyi patakok fölé keskeny pallót, széles folyamok felett büszkén átívelő hidat. Mindegyiket egy szándékkal, hogy rajta a másik partra át lehessen menni. Ember az emberhez a hídon át juthat. Láttál-e már várost, falut utánunk jött nemzedék-hidak nélkül? Isten őrizzen meg, hogy láss. Láttunk mi eleget. Felrobbant, égő hidakat. Ott álltunk a Szamos, Maros által kettészelt városban, az inenső parton. Úgy szerettünk volna átkelni a túlsó partra. Szeretteink, barátaink ölelésére. Nem lehetett, nem volt híd. Az élet megbénult. Vonat nem járt. Szekerrel nem lehetett átmenni, mert a lovakat elkapta volna az ár. Az élet akkor indult újra, mikor a folyó felé hidat vertünk. Hidaink ma nem fából készülnek. Betonból öntjük azokat is. Az a hivatása, mint a réginek. Emberek járnak át rajta egymáshoz. Nekünk vigyáznunk, örködnünk kell a hídfőnél, hogy fel ne robbantsák. Erősen, szilárdan álljanak a szívek közé épült hidak, hogy az ember mindig átjárjon, egyik a másikhoz.

A fa, ha már kiszárad, semmire sem jó, csak arra, hogy fejszét vessenek tővének és kivágnák, tűzre vessék. Hivatása még ott sem ér véget. Száraz hasábjából meleg lángok csapnak fel. Tüzénél otthonra talál a fáradt ember. Nagyapó oda gyűjti unokáit. Míg a tűz lobog, a gyermek arca mesén derül. Az embernek a lelke is tüzet gerjeszt, attól melegednek a körülötte levők.

Mondják, hogy aki életében egy fát elültetett, vagy felnevelt, nem élt hiába. Nemcsak mi neveljük a fát. A fa is nevel minket helytállásra, sorsvállalásra. A fa a mélybe ereszti gyökerét. A talajból a tör-

zse számára szükséges nedvet szívja fel. Ebből él a törzs, hajt az ág, fakad a rügy, zöldell a levél, érik a gyümölcs. Az ember is úgy válik víz mellé ültetett fához hasonlóvá, ha gyökere a múltba, a történelem folyójába ér. Onnan szívja az ősök példájából az életető erőt. Az anyanyelv tisztaságát, az Istenbe vetett hit áhítatát. Ahány fája, facsoportja kertnek, az erdőnek, annyi színű virág, annyi zamatú gyümölcs. Minden fa vállalja sorsát, még akkor is, ha vihar tépássza, ha fejsze döngeti. A körtefa nem szégyenli körtét teremni, s az alma sem az ő gyümölcsét. Isten mindegyiket egyformán áldotta meg az élethez való joggal, hogy mindegyik a maga színével, illatával, gyümölcsével szolgálja a kert, az erdő összhangját. Ez a sorsa, hivatása az embernek is. Ahány ember, annyi gondolat, tevékenység. Ahány közösségi csoport, annyi hitű, nyelvű az ember. Mindegyik a maga múltjában gyökerező sorsát vállalja. A maga nyelvén szól gyermekéhez. Mint a víz mellé ültetett fa, amely a folyó felé hajtja gyökerét, az ember is a maga hitéből táplálkozva szolgálja Isten csodálatos kertjében az összhangot, az egységet, a békeséget, hogy az életfa meg ne szűnjön gyümölcsozni! Ámen.

EGYHÁZI ÉLET – HÍREK

Egyházi Képviseelő Tanács

Az E. K. Tanács február 24-én tartotta I. évnegyedi ülését. Tárgysorozatán szerepeltek: az elnökileg elintézett ügyekről szóló jelentés, különböző szakbizottságok jegyzőkönyvei, az 1981. évi köri közgyűlések és esperesi vizsgálószeiki jegyzőkönyvek, az E. K. Tanács és Nyugdíjpénztár 1981. évi általános jelentése, a prédikáció és agenda írására hirdetett pályázat elbírálása, a márc. 6—7 napjaira kitűzött Főtanács tárgysorozatának megállapítása. A pénzügyi-gazdasági ügyek rendjén megtárgyalásra került az Egyházi Központ, a Nyugdíjpénztár, az egyházkörök és egyházközségek 1981. évi pénzügyi terveinek végrehajtása, valamint az Egyházi Központ 1981. évi vagyonmérlege.

Egyházi Főtanács

A Főtanács évi rendes ülését március 6—7. napjain tartotta. A gyűlés szombaton du. 4 órakor Kolcsár Sándor közügyigazgató imájával kezdődött. Az elnöki asztalnál: dr. Kovács Lajos püspök, dr. Barabássy László és dr. Gyarmathy Árpád főgondnokok, dr. Erdő János főjegyző és Kolcsár Sándor közügyigazgató foglaltak helyet. Előadók voltak: Sebe Ferenc és András György.

Dr. Barabássy László főgondnok-elnök megnyitó beszédében többek között az alábbiakat mondotta: „Gondolataim ezekben a percekben egy 10 évvel későbbi eseményt idéznek vissza, az 1972. évi márciusi, székesgyőri Zsinati Főtanácsot, amikor egyházunk közbizalma, az elhunyt boldogemlékű dr. Kiss Elek püspök utódául dr. Kovács Lajos volt egyházi főjegyzőt emelte a püspöki méltóságra egyhangú megnyilatkozással. Ez az alkalom lehetőséget ad arra, hogy számvetést tartsunk. Ha mást nem mondok is, talán elég ha azt a három nevet említjük: Csíkszereda, Kőhalom-Homoród és Nagyvárad. Ugyancsak ennek az időszaknak erőfeszítéseiként könyvelhetjük el azt a tényt, hogy lélekszámában megapadt egyházközségeink élnek; hogy lelkészeink javadalmazását sikerült megoldani; hogy egyházközségi épületeink gondozottak; hogy híveink ragaszkodása tovább erősödött; hogy lelkészeink szolgálata általában elismerést érdemlő, mint ahogy teljes elismerést érdemel világi vezetőink és híveink teljes hozzáállása is. Ezeknek a rideg tényeknek a felsorolása a valóság idézése is.

A fentiek elmondásából természetesen következik, hogy a tegnapi napokban végzett szolgálatot a jövőben végzendő odaadó, lelkiismeretes szolgálat kell hogy kövesse. Edzetten, fegyelmezetten, a marathoni futó kitartásával, minden nehézség vállalásával és leküzdésével kell tovább építenünk Dávid Ferenc egyházában a hit- és szeretetközösség szellemét. Minden eredmény, amit elértünk, újabb célok felé kell hogy lendítsen, mert vannak még tennivalóink bőséggel.

Társadalmunk kiegyensúlyozott helyzetét tükrözi az állam és az egyházak rendezett viszonya is. Államunk az Alkotmány szellemében szavatolja a lelkiismereti szabadságot és az egyházak autonóm működését. Az egyházak tiszteletben tartják az állam törvényeit, támogatják az országépítő munkát. Itt e helyen is ismételtan tanúságot tehetünk arról, hogy a jót, az előhaladást, egyetértést és a békét kívánjuk szolgálni, a türelem és jóakarát szellemét kívánjuk fenntartani, és teljes erővel akarunk hozzájárulni a békét, a leszerelést és elsősorban a nukleáris fegyverkezés megszüntetését, valamint a mezőgazdasági termelés forradalmasítását célzó irányelvek megvalósításához.

A Főtanács a következő táviratot küldte Nicolae Ceaușescunak, Románia Szocialista Köztársaság elnökének: „Az Unitárius Egyház Főtanácsa 1982. március 6—7. napjain Kolozsvár-Napoca municípiumban rendes évi ülésére egybegyűlve hívei és lelkészei nevében mélységes ragaszkodását és tiszteletét fejezi ki fáradhatatlan tevékenysége iránt, amelyet drága hazánk, Románia Szocialista Köztársaság felvirágoztatásának érdekében fejt ki.

Egyházunk vezetősége, lelkészkarja és valamennyi unitárius hívünk vállalja, hogy szívvel és lélekkel támogatja azokat az állandó erőfeszítéseket, amelyekkel a leszerelés és a világ békéje megvalósításának érdekében tevékenykedik. Hasonlóképpen, magas szinten értékeljük gondoskodását, amellyel az egész román nép anyagi és szellemi jólétének fejlesztését segíti elő.

Mindannyian jól ismerjük és értékesnek tartjuk Excellenciád tevékenységét, amellyel a népek közötti tartós megértés és együttműködés, valamint a békének az egész világon való megvalósítását szolgálja.

Biztosítjuk Önt Elnök Úr, hogy egyházunk valamennyi híve és lelkésze szolgálni fogja a Szocialista Demokrácia és Egység Frontjának felhívásában foglalt nemes célkitűzéseit a leszerelés és béke érdekében, amelyet Excellenciád kezdeményezett, és teljes erőfeszítéssel fogunk dolgozni a hazánkban fejlődő új élet építése és a békének az egész világon való állandósítása érdekében. Dr. Kovács Lajos püspök, dr. Barabássy László főgondnok.

Főtanács üdvözlő táviratot küldött Ion Roșianunak, a Vallásügyi Hivatal elnökének és az Országos Békevédelmi Bizottságnak.

Az egyházkörök és egyházközségek által tartott választások jóváhagyása után dr. Erdő János főjegyző bevette a hivatali esküt azoktól a főtanácsi tagoktól, akik még nem tettek esküt ilyen minőségben. Az egyházkörök előterjesztése alapján Főtanács egyházépítő munkájuk elismeréséül tiszteletbeli esperesi címet adományozott Kőkösi Kálmán ny. lelkésznek; tiszteletbeli keblitanácsosi címet Csép Sándor alsófelsőszent-

mihályi, Imreh Károly fiatfalvi, Marosi Imre siménfalvi, id. Szabó József, id. Demeter Dénes és Demeter Ferenc városfalvi afiainak.

Dr. Kovács Lajos püspök jelentését 1981. febr. 15 és 1982. febr. 15 közötti időben végzett szolgálatáról a főtanácsi tagok nagy érdeklődéssel hallgatták. Főtanácsi Bizottság „történelmi értékű dokumentumnak” minősítette a püspöki jelentést, melyből átfogó képet kaptunk egyházunk belső életéről és Főpásztorunk fáradhatatlan munkásságáról. Külön kiemelte az elmúlt évben beindított püspöki vizsgálatot, mely egyetemes egyházunk életére elevenítőleg hatott.

Este 7 órai kezdettel tartott istentiszteleten Kiss Károly baróti lelkész prédikált 2Tim 4,5 és Hós 6,6 alapján. Az énekvezéri szolgálatot Marton Hajnalka kolozsvári énekvezér végezte.

Főtanács márc. 7-én reggel 8 órakor folytatta munkálatait az E. K. Tanács jelentésének megtárgyalásával, mely a Főtanácsi Bizottság megállapítása szerint a legnagyobb részletességgel tartalmazta „mindazon számadatokat, amelyek az egyházi életünk hű képének megismerését szolgálják”.

A de. 11 órakor kezdődő főtanácsi istentisztelet szószéki szolgálatát Göncz Mihály alsófelsőszentmihályi lelkész végezte Lk 19,1—10 alapján; az énekvezéri szolgálatot Marton Hajnalka énekvezér látta el.

Istentisztelet után Főtanács a Nyugdíj- és Segélypénztár évi jelentését, majd az Unitárius és Szabadelvű Egyházak Világszervezetének (IARF) 1981-ben tartott 24. kongresszusáról előterjesztett jelentést tárgyalta. Ezt követően tudomásul vette, hogy az egyházi beszéd, agenda írására meghirdetett pályázat, valamint a Dakó Bálint által felajánlott jutalomdíjra bekért újévi egyházi beszédek elbírálásának eredményét; dr. Kovács Lajos püspökelnök a jutalmazott pályamunkák jelenlévő szerzőinek kiosztotta a díjakat. Főtanács az E. K. Tanács előterjesztésére elfogadta a segesvári egyházközséghez tartozó fehéregyházi szórványnak leányegyházközséggé való alakítását. Ezután a Főtanács elfogadta az egyház 1981. évi számadását és vagyonmérlegét, és jóváhagyta az 1982. évi költségvetését. Végül elfogadta a szavazatszedő bizottság jelentését a Főtanács és Jogügyi Bizottság megüresedett helyei-re történt választások eredményéről.

A Főtanácsi Bizottság összefoglaló jelentésében megállapítja, hogy „egyházi életünk, híveink és belső embereink lelkiismeretes munkája és áldozatkészsége eredményeként szilárd alapokon nyugszik, és minden remény megvan arra, hogy a jövőben is szolgálni tudja híveink lelki szükségletének kielégítését, és részt vehet a béke megőrzésére indított nagy munkában.”

A Főtanácsi Bizottság általános jelentésének elhangzása után Török Aron sepsiszentgyörgyi lelkész a főtanácsi tagok nevében köszönetet mondott az elnökségnek, az E. K. Tanácsnak és az egyházi központ munkatársainak lelkiismeretes szolgálatukért. Dr. Gyarmathy Árpád főgondnok bezáró beszédének elhangzása után Főtanács ülése Kolcsár Sándor közügyigazgató imájával ért véget.

A Főtanács tagjai du. 3 órakor a Protestáns Teológiai Intézet konviktusában közebeden vettek részt; a hagyományos Berde-pohárköszöntőt Pál András felügyelő gondnok mondta.

Lelkészi értekezletek

A I. évnegyedi közérdekű és teológiai lelkészi értekezleteket márc. 5—12. napjain tartották meg. A közérdekű értekező tárgya volt „A Románia Szocialista Köztársaságban levő Unitárius Egyház hozzájárulása a román népnek a leszerelés és a béke érdekében tett erőfeszítéseihez“; a teológiai előadás: „Kinek mit prédikáljunk?“ kérdéssel foglalkozott. A kolozs-tordai egyházkörben Sándor Bálint torockószentgyörgyi lelkész Ezékiel próféta könyvéről, a székelykeresztúri-udvarhelyi egyházkörben Botha Dénes a Bibliával kapcsolatos közvéleménykutatásról tartott előadást.

Lelkésznevelés

A Protestáns Teológiai Intézetben jan. 6—febr. 3. között tartották meg az I. félévi vizsgákat. Hallgatóink többsége eredményesen vizsgázott.

A szokásos hiterősítő előadások febr. 4—5. napjain voltak. Biblia-magyarozatot és a lelkészi szolgálatra felkészítő előadást tartottak: Kolcsár Sándor esperes: „Mit vár a gyülekezet és a mai társadalom a jövőendő lelkésztől?; Fekete Dezső árkosi lelkész: „Teológiai ismeretek, általános műveltség és tanulmányi fegyelem jelentősége a teológiai hallgató életében“ és Rezi Elek bágyoni lelkész: „Önvizsgálat, imádkozás és lelki elmélyülés a teológiai hallgató életében“ címmel.

A II. félévi előadások febr. 8-án kezdődtek meg.

Prédikáció- és szertartási beszédpályázat eredménye

Az E. K. Tanács által 1981. évben meghirdetett pályázatra 21 pályamunka érkezett be. Főtanács a bírálóbizottság javaslatára az alábbiakat jutalmazta:

A) A prédikációk közül I. díjat nyert „Az Úr hegyén a gondviselés“ jeligéjű pályamunka, szerzője Török Áron sepsiszentgyörgyi lelkész; II. díjat nyert „Te vagy az az ember“ jeligéjű, szerzője Kökösi Kálmán ny. lelkész; III. díjat a „Vetés és aratás“ jeligéjű, szerzője Benedek Ágoston nagyenyedi lelkész.

B) Szertartási beszédek közül I. díjat nyert a „Könnyek közt is imádkozni“ jeligéjű temetési beszéd, szerzője Pataki András magyarszováti lelkész; III. díjat a „Példával neveljetelek“ és „Önkormányzat“ jeligéjű keresztelési és „A láng eltűnt“ jeligéjű temetési beszéd, szerzőjük Kökösi Kálmán ny. lelkész, valamint „A döntő pillanat“ jeligéjű úrvacsorai beszéd, szerzője Török Áron.

A Dakó Bálint által felajánlott jutalomdíjra beküldött 16 újról egyházi beszéd közül I. díjat nyert: „Ami lélektől született, lélek az“ c. prédikáció, szerzője Bálint Ferenc kolozsi lelkész; II. díjat nyert: „Az örökséget megőrizni“ c. beszéd, szerzője Szabó Zoltán sinfalvi lelkész.

Személyi változások

Nyugalomba vonult január 1-től dr. Lőrinczi Mihály szindi lelkész. 1911. december 30-án született Sófalván. Teológiai tanulmányait az 1931—1935 években végezte az Unitárius Teológiai Akadémián. 1935—1938 között a kolozsvári, tordai és fogarasi egyházközségekben teljesített segédlelkészi szolgálatot. 1938—41 között az észak-amerikai chicagói Meadville Teológiai Intézetében folytatta tanulmányait, ahol Bachelor of Divinity fokozatot szerez. 1941—48 között vallásanárként működött Marosvásárhelyen. 1948-tól mint a Teológiai Akadémia öszövetési, majd 1949 és 1959 között a Protestáns Teológiai Intézet Unitárius egyháztörténeti tanszékének előadótanáráként működött. 1963-tól nyugalomba vonulásáig a szindi egyházközségben szolgált. Isten áldása legyen további életén.

Dr. Kovács Lajos püspök újévi köszöntése. Január 1-én, istentisztelet után, dr. Kovács Lajos püspök és dr. Gyarmathy Árpád főgondnok fogadták a püspöki lakásban az egyházi központ tisztviselőinek, a Teológiai Intézet unitárius tanárainak és a kolozsvár-napocai egyházközség lelkészeinek és híveinek hagyományos köszöntését. Dr. Erdő János főjegyző köszöntő beszédében megemlékezett az 1981. év egyházi életének jelentősebb eseményeiről, értékelte az elért eredményeket, és kihangsúlyozta az előttünk álló feladatokat. Egyházunk hívei és a püspöki család életére és munkájára Isten áldását kérte. Válaszbeszédében Dr. Kovács Lajos püspök hálát adva a gondviselő Istennek az elért eredményekért, mindenki részére Istentől megáldott boldog új évet kívánt.

A szindi egyházközség jan. 10-én rendezte meg dr. Lőrinczi Mihály nyugalomba vonult lelkészének búcsúzó ünnepélyét. Lelkész afia Jn 14,27 alapján tartott prédikációjában búcsúzott el a gyülekezettől. Ezt követően dr. Kovács Lajos püspök az egyház nevében méltatta dr. Lőrinczi Mihály teol. tanári és lelkészi munkásságát; az egyházkör részéről Benedek Sándor esperes mondott köszönetet szolgálatáért. Az ünnepély szeretetvendégséggel ért véget.

Pályázathirdetés

E. K. Tanács pályázatot hirdet szabadon választott textus alapján: rendes vasárnapi és pünködsdi istentiszteleten elmondandó prédikáció, valamint őszi hálaadási úrvacsoraosztásra előkészítő beszéd írására.

A jeligével ellátott pályamunka legkésőbb nov. 30-ig küldendő be az E. K. Tanács címére. A pályadíjak kiosztására a Főtanács legközelebbi ülésén kerül sor.

Dr. Antonie Plămădeală, az Ortodox Egyház új erdélyi metropolitája. A betegség miatt nyugalomba vonult dr. Nicolae Mladin helyébe az Ortodox Egyház Szent Szinódusa jan. 10-én dr. Antonie Plămădeală buzáui püspököt választotta meg. Állami elismerése febr. 5-én volt, ünnepélyes beiktatása febr. 7-én történt meg. Egyházunk képviselőjében dr. Kovács Lajos püspök köszöntötte az új metropolitát, és szolgálatára Isten áldását kérte.

Az IARF Vezető Tanácsa márc. 18—19 napjain tartotta rendes évi ülését Frankfurtban (NSZK), melyen az elnöki teendőket Roy Smith al-elnök töltötte be. A tárgysorozat fontosabb pontjai voltak a béke és le-szerelés kérdése, valamint az 1984. évi világtalálkozó előkészítése. Az ülésen résztvett dr. Kovács Lajos.

Dr. André Gounelle, a montpellier-i protestáns teológiai fakultás dékánja febr. 22-én előadást tartott Saint Sulpice-ban (Svájc) „A XVI. századi reformáció jeles hitújítója, a magyar Dávid Ferenc” címen.

Georges Marchal lelkész, a francia szabadelvű protestantizmus ve-zető személyisége febr. 10-én, 77 éves korában meghalt. 1938 óta mint lelkész és teológus hivatástudattal szolgált a szabadelvű kereszténység ügyét. Hosszú időn át tevékeny tagja volt az IARF-nek, mint a francia szabadelvű protestáns tagszervezet képviselője.

HALOTTAINK

Özv. Fodor Imréné Entersz Irén, Fodor György petrozsényi lelkész édesanyja febr. 1-én tragikus körülmények között meghalt. Temetése febr. 4-én volt a kolozsvári Házsongárdi temetőben.

Boda Józsefné Zádori Éva, Boda József nagyváradi lelkész felesége febr. 2-án 46 éves korában elhunyt. Febr. 5-én temették el Nagyváradon.

Emlékük legyen áldott!

Előfizetőink figyelmébe

A Keresztény Magvető előfizetési díja az 1982. évben belföldön és a szocialista országokban évi 100 lej, amelyet belföldön a lelkészi hivatalok útján vagy közvetlenül az egyházi központban (3400 Cluj-Napoca, Lenin út 9) lehet kifizetni.

Magyarországi olvasók a Posta Központi Hírlapiroda külföldi előfizetési osztálya — Budapest, VII. Lövölde tér, 7. sz. — fiókjánál fizethetnek elő. A többi szocialista országokból az ILEXIM — Departamentul Export-Import Presă, P.O. Box 136—137 — telex: 11226, București, str. 13 Decembrie nr. 3 címre kell fizetni.

Az előfizetési díj a nyugati országok részére 200 lej, mely összeg ugyancsak az ILEXIM — Departamentul Export-Import Presă, P.O. Box 136—137 — telex: 11226, București, str. 13 Decembrie nr. 3. címre fizetendő.

Balázs Ferenc: *Közérthető evangélium*. II. kiadás. Kiadja az Unitárius Egyház, Kolozsvár-Napoca, 1981. 93 l.

1936-ban, Balázs Ferenc halála előtti évében jelent meg először ez a kis könyv, amelyet az egyház most változatlan tartalommal újra kiadott. A szerző irodalmi munkásságának olyan gyümölcse ez, amely inkább a gyakorló lelkész tapasztalta szükségéből, a mindenkor ember életéhez közelálló modern Jézus-kép iránti igényből született meg. Könyvével elsősorban közvetlen híveit akarja szolgálni, hit és életfelfogásuk alakításában olyan evangéliumot adni kezükbe, amelyik „nem hagy bizonytalanságban“, és „nem zavar meg“, hanem a „hívó ember lelki épülését“ segíti elő.

Célja megvalósítására, ahogyan erről „evangéliuma“ indításakor vall, két úrnak fogadott szolgálatot: az igazságnak, meg a hitnek. „Igazság útján addig haladtam, amíg magamnak képet nem alkottam: ez Jézus... Az arcot, melyet az evangéliumokból előragyogni láttam, most hívő embereknek megmutatni akarom.“ Milyen is ez a Jézuskép? Kialakításában Balázs Ferenc az evangéliumok mellett Renan Ernő és Schweitzer Albert segítségét említi, „akik úgy mutatták őt be, mint küzdő embert, aki sok tévedésen át és sok gyengeséggel, de annak a lelki tulajdonságnak, amit nem keleti, hanem nyugati értelmezésben szellemiségnek nevezünk, akkora tanújelét adta, mint talán senki más az emberiség ismert történelmében... »En és az Atya egy vagyunk« — mondotta Jézus, s e kijelentés igazi jelentését nem a mitologikus dogmatika keretében, hanem az ő életében találjuk, amelyből az igazság megtalálásának, a magunk kicsi énjét a mindenek valóságához való hozzáegyeztetésének végtelen nyugodtsága és derűje sugárzott. Olyan ember volt Jézus, akinek nem kellett nagy dolgokat művelnie, hogy nagy legyen, mert ő az isteni élet meleg muzsikájától zengett, akármit tett, s ha semmit sem tett, akkor is.“

E kép kialakításában a szellemi nyomravezetők mellett nagy szerepe volt palesztinai utazásának, amelyet világszerte útja befejezésekként tett. „Igyekeztem eljutni azokra a helyekre, amelyekhez élettörténetének valamilyen emléke fűződik. A Galileai-tenger, ez a hegyek foglalatában csendesen elfekvő kék vizű tó, amelynek partjára szorosan húzódik a halászfalu, Tiberias, nem is esett messze. Kána bal kézre maradt el. Halászcónakok vitorláiba szelíden kapaszkodott a szél, s mintha az intést

hallottam volna: 'Ereszd mélyebbre a hálót!'“ Talán ott, a galileai mosolygós ég alatt, hallotta meg ömaga is lelkében felcsendülni „az isteni élet meleg muzsikáját“, amely alaptónusát adja *Közérthető evangéliumának*.

„Ez a názáreti Jézus élettörténete...“, így kezdi könyvét. A bibliakutatás megállapításainak fényében mi ma már másként látjuk Jézus „élettörténete“ kérdését. Tudjuk, hogy az evangéliumok nem akartak hiteles életrajzok lenni, hanem olyan képet állítanak elénk, ahogyan a kereszténység abban a korban megrajzolta magának Jézus tanításainak és cselekedeteinek képét, és arról, mint hite tárgyáról és tartalmáról bizonyosságot tett. Balázs Ferenc könyve is elsősorban bizonyágtéves: az ember Jézusról, az igazság és hit prófétájáról. Az élettörténet csak keret, amelyben kifejezésre jut az egyetemes élet áramába, Istenbe belesimuló egyéni élet küzdelme, eszményei, pillanatnyi bukása és örök diadala. De ez ad létjogosultságot az élettörténetnek. Csak így tudjuk megfogni a megfoghatatlant, s a tér és idő dimenziói közé szorítani az örökkévalót. A mi életünk célja is ugyanaz, Istenben élni és lenni, s vágyunk megvalósításában; ezért marad örök példánk Jézus, mint „út, igazság és élet“.

Balázs Ferenc költői eszközökhöz nyúl, amikor Jézus születését és gyermekkorát mondja el. Érzí, hogy a mondák és mesék színes világa ez, ahol a próza csak úgy tud megélni, ha összecsendülő mondatok rímjeiben szólal meg. Később a kibontakozó élet körülményeiben keresi és megtalálja azokat a lélektani rugókat, amelyek elősegítették a nagy döntéseket. „Ő nem magának akar dicsőséget, ő a boldog élet boldog szerelmese“ — mondatja Jézussal a pusztai kísértés vívódásában. Majd így folytatja: „S hogy az Isten segíteni fogja-e őt a küzdelmeiben? Hát persze hogy fogja. Ezer különböző módon fogja segíteni, egyik csodálatosabb a másiknál. Lám, most is erőt adott neki, hogy a kísértéseket legyőzze. És kitől ered a lelkét betöltő, csodálatos megtisztulásnak az érzése? Könnyűnek, emelkedettnek, igaznak érezte magát Jézus. Mintha az isteni lélek, amely neki már annyiszor megjelent az élet jóságában, a búzában, a kenyérnek dalában, most ott zengene az ő lelkében s élne már, nem ő többé, hanem általa és benne az Isten.“

Ez a Balázs Ferenc Jézusa és a mi Jézusunk is, akit szeretünk, élőnek és mainak ismerünk, elfogadjuk és követjük tanításait és megyünk, amerre vezet. Balázs Ferenc ott van igazán elemében, amikor a lélek mélyén lejátszódó folyamatokba éli be magát, s az általa megrajzolt kép igazi értéke is ez: a lélekarc. Ahol hűségesen követi az evangéliumokat, nem ad újat és mást, csak amit azokban is olvashatunk, természetesen a hely és a kép adottságainak megfelelően szűkebbre szabva és összevonva.

Könyvét hiveinknek és mindazoknak figyelmébe ajánljuk, akik lélekben gazdagodni, bensőkben növekedni akarnak, s akik úgy hiszik és érzik, hogy életük egyik erőforrása ma is: Jézus evangéliuma.

SEMĂNĂTORUL CREȘTIN

Revista Bisericii Unitariene din R. S. România

Anul 88

Nr. 1

1982

CLUJ-NAPOCA

Dr. Lajos Kovács		
Căutați Împărăția lui Dumnezeu		3
Dr. N. Niwano		
Mesajul de Anul Nou al IARF-lui		4
8 Martie		5

STUDII

Dr. Lajos Kovács		
Unit în slujba omului		7
Dr. A. Gounelle		
Credința personală		16
László Lőrinczi		
Întîlnirile mele cu Ferenc Balázs		18
Mihály Sebestyén		
Biblioteca fostului gimnaziu unitarian din Cristuru Secuiesc		22

LUCRĂRI OMILETICE

Dénes Jakab		
Să fiți cu totul uniți în același cuget		30
Károly Kiss		
Răspunderea misiunii		32
Mihály Göncz		
Zaheu		34
András Pál		
Moștenirea veșnică a lui Mózes Berde		37
Aron Török		
„În munte Domnul se arată“		39
Kálmán Kőkösi		
„Tu ești omul care a făcut aceasta“		41
Educați cu exemple		44
Mózes Nyitrai		
Între tristețe și bucurie		46
Károly R. Adorjáni		
Viața noastră este soarta copacului		48
VIAȚA BISERICESCĂ ȘI ȘTIRI		52
RECENZII		58

CHRISTIAN SOWER

Journal of the Unitarian Church in R. S. Romania

Volume 88

1982

Number 1

CLUJ-NAPOCA

CONTENTS

Set your mind on God's kingdom and his justice, L. Kovács	3
New Year's message of the IARF., N. Niwano	4
March 8	5

STUDIES

Together in the service of man, L. Kovács	7
The personal faith, A. Gounelle	16
My meetings with Francis Balázs, L. Lőrinczi	18
The library of the late Unitarian Secondary School from Székely- keresztúr, M. Sebestyén	22

SERMONS

Be firmly joined in unity of mind and thought, D. Jakab	30
The responsibility of the vocation, K. Kiss	32
Zacchaeus, M. Göncz	34
The everlasting heritage of Mózes Berde, A. Pál	37
In the mountain of the Lord it was provided, Á. Török	39
You are that man, K. Kökösi	41
Education by examples, K. Kökösi	44
Between sorrow and joy, M. Nyitrai	46
Our life is the fate of the tree, K. R. Adorjáni	48
CHURCH LIFE — NEWS	52
BOOK REVIEW	58

Redacție — Editorial Office

3400 Cluj-Napoca, Bdul Lenin nr. 9. R. S. România, Tel. 146—09







